

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta

Bakalářská práce

VÝTVARNÁ ČINNOST JAKO VOLNOČASOVÁ AKTIVITA
DĚTÍ V NEPŘÍZNIVÉ SOCIÁLNÍ SITUACI

Autor práce: Petr Berounský
Vedoucí práce: PhDr. Michal Filip, PhD.
Studijní obor: Pedagogika volného času (KS)

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracoval pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne 28.04.2025

Podpis.....

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat svému vedoucímu práce PhDr. Michalovi Filipovi, PhD., který mi byl podporou a poskytl cenné rady a zkušenosti, jež mi velmi mohly při psaní bakalářské práce.

Obsah

Úvod	6
1 Děti v mladším školním roce	8
1.1 Základní charakteristika a vývojové úkoly	8
1.2 Podpora dětí v nepříznivé sociální situaci – nízkoprahová zařízení pro děti a mládež	11
1.2.1 NZDM V.I.P.....	15
2 Volný čas s přesahem do výtvarných činností	16
2.1 Vymezení volného času	16
2.2 Pedagogika volného času	18
2.2.1 Pedagogové volného času	19
2.3 Animace	20
2.3.1 Animátor	20
2.4 Funkce výchovy ve volném čase.....	21
2.4.1 Psychologické aspekty výchovy ve volném čase	22
2.5 Faktory ovlivňující způsob trávení volného času.....	22
3 Výtvarná činnost.....	26
3.1 Rozvoj tvořivosti ~ kreativity	26
3.1.1 Bariéry kreativity	29
3.1.2 Aktivita/metody pro rozvoj kreativity.....	29
3.2 Emocionální rozvoj dítěte mladšího školního věku (v nepříznivé sociální situaci)....	31
3.3 Sociální rozvoj dítěte mladšího školního věku (v nepříznivé sociální situaci)	32
3.4 Terapeutický účinek	33
3.5 Výtvarná činnost jako nástroj pro vzdělávací podporu	33
3.5.1 Náměty ve výtvarné výchově.....	34
4 Praktická část.....	37
4.1 Realizace výtvarně-výchovného projektu	37
4.2 Cíl výtvarně-výchovného projektu.....	38
4.3 Průběh činností.....	38
4.4 Realizované výtvarné činnosti	38
4.4.1 Vánoční stromček a ozdoby z bramborových razítek	38
4.4.2 Zimní krajina.....	41
4.4.3 Látkový Mikuláš	43
4.4.4 Santova čepice.....	46
Závěr	49
Seznam použitých zdrojů	51

Seznam zkratek	54
Seznam příloh.....	55
Přílohy	56
Abstrakt	60
Abstract.....	61

Úvod

Dětství je bezesporu jedním z nejzásadnějších období v životě každého jedince. Právě v tomto čase dochází k formování základních osobnostních rysů, postojů i hodnot, které dítě v dospělosti přenáší do svého osobního, společenského i profesního života. Kvalita prožitého dětství a prostředí, v němž dítě vyrůstá, hrají proto zásadní roli nejen ve formování jeho identity, ale i ve schopnosti navazovat zdravé vztahy, zvládat vývojové úkoly a adaptovat se na měnící se podmínky společnosti. Ne všechny děti však vyrůstají v podmínkách, které jsou pro jejich optimální vývoj příznivé. Děti, které se nacházejí v nepříznivé sociální situaci, často čelí řadě bariér, jež jim brání ve zdravém vývoji a plnohodnotném začlenění do společnosti.

Nepříznivá sociální situace může mít mnoho podob – od ekonomické chudoby přes nízkou míru podpory ze strany rodičů až po zanedbávání nebo absenci podnětného rodinného zázemí. V důsledku těchto podmínek může u dítěte docházet ke zpoždění v kognitivním, emocionálním i sociálním vývoji, k omezené schopnosti navazovat vztahy s vrstevníky a autoritami či k absenci vhodných vzorců chování. Zde se do popředí dostává význam institucí a programů, které těmto dětem nabízejí alternativní formy podpory, rozvoje a smysluplného trávení volného času – mezi ně patří zejména nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (NZDM).

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež jsou specifickým typem sociální služby, jejichž hlavním cílem je zpřístupnit dětem a dospívajícím bezpečný prostor, kde mohou smysluplně trávit svůj čas, rozvíjet své schopnosti, navazovat vztahy a řešit problémy, s nimiž se potýkají. Charakteristickým rysem těchto zařízení je jejich otevřenost, dobrovolnost účasti a nízké nároky na vstup – a právě tato flexibilita z nich činí vhodné prostředí pro realizaci podpůrných a rozvojových aktivit. V rámci NZDM tak nachází své místo i výtvarné činnosti, které mají potenciál stát se nejen prostředkem volnočasového vyžití, ale především nástrojem rozvoje kreativity, sebereflexe, motoriky a sociálních kompetencí dětí.

Volný čas dětí a jeho smysluplné využití představují v současné době důležité téma v oblasti pedagogiky volného času. Obzvlášť u dětí, které vyrůstají v nepříznivých sociálních podmínkách, hraje volnočasová aktivita nejen relaxační, ale i preventivní, terapeutickou a výchovnou roli. Volný čas představuje pro děti prostor, kde se mohou svobodně projevit, učit se novým věcem hravou formou a utvářet svou identitu mimo prostředí školy a rodiny. Jednou z efektivních možností, jak s těmito dětmi pracovat, je výtvarná činnost – prostor, který dětem umožňuje rozvíjet kreativitu, sebevyjádření i sociální dovednosti.

Výtvarná výchova, chápaná v širším smyslu jako součást pedagogiky volného času, nabízí dětem prostor pro sebevyjádření, uvolnění napětí a rozvoj fantazie. Zejména u dětí žijících v sociálně nepříznivém prostředí může mít výtvarná činnost i terapeutický charakter – může napomoci zpracování emocí, které děti nejsou schopny verbalizovat, posílit jejich sebevědomí a motivovat je k dalšímu tvoření.

Výtvarná činnost je nenáročná na prostředky, rozvíjí kreativitu, jemnou motoriku, sebevyjádření a může mít terapeutický účinek. V bezpečném a podporujícím prostředí, například v nízkoprahovém zařízení, může výtvarná tvorba sehrát významnou roli v emocionálním i sociálním rozvoji dítěte. Děti zde mají možnost vyjádřit své pocity, posílit sebevědomí a zažít úspěch, což je obzvláště důležité pro ty, které se často potýkají s odmítáním či selháním v jiných oblastech života. Neopomenutelný je také její sociální přesah – výtvarná činnost může sloužit jako most mezi dětmi a pracovníky zařízení, podporovat spolupráci mezi vrstevníky a vytvářet pocit sounáležitosti se skupinou.

K volbě tématu mě vedla má osobní zkušenost z praxe s dětmi navštěvujícími Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež V.I.P. v Českých Budějovicích, kde pravidelně připravuji výtvarné činnosti. Při práci s dětmi jsem si všiml, jak pozitivně na ně působí možnost tvořit a svobodně se vyjadřovat prostřednictvím různých výtvarných technik. Tato zkušenost mě motivovala k hlubšímu zkoumání významu výtvarné činnosti pro děti v sociálně znevýhodněném prostředí.

Cílem této práce je analyzovat význam výtvarné činnosti v životě dětí mladšího školního věku, které se nacházejí v nepříznivé sociální situaci, a na základě teoretických poznatků (z oblasti pedagogiky volného času, psychologie, sociální práce a výtvarné výchovy) propojených s praktickými zkušenostmi navrhnout a realizovat výtvarně-výchovný projekt. Dílčím cílem je ukázat, že výtvarná činnost může sloužit nejen k rozvoji estetického vnímání, ale i jako nástroj podpory psychického zdraví, sociálních vazeb a osobnostního růstu.

V teoretické části bude rozpracována problematika dětí mladšího školního věku s důrazem na jejich vývojové potřeby a specifika v prostředí sociálního znevýhodnění. Dále bude věnována pozornost fenoménu volného času, jeho pedagogickému pojetí, a zejména pak roli výtvarné výchovy jako prostředku pro komplexní rozvoj dítěte. Součástí práce je i popis činnosti konkrétního nízkoprahového zařízení a specifika jeho fungování.

Praktická část práce bude věnována návrhu, realizaci a evaluaci výtvarně-výchovného projektu, který byl uskutečněn v NZDM. Projekt byl koncipován s ohledem na sezónní období a jeho cílem bylo nejen rozvíjet výtvarné dovednosti dětí, ale rovněž podpořit jejich emoční vyjadřování, sociální interakce a schopnost spolupráce. V rámci jednotlivých aktivit bude sledována míra zapojení dětí, výtvarná kvalita výsledných prací, rozvoj jemné motoriky a projevy tvořivosti.

Téma této práce je aktuální a společensky významné, neboť poukazuje na možnosti, jak lze nenáročnou, ale cílenou výtvarnou aktivitou pozitivně ovlivnit život dětí, které se ocitají na okraji zájmu společnosti. Věřím, že práce přinese inspiraci nejen pro pedagogy a pracovníky v sociálních službách, ale i pro všechny, kteří chtějí dětem nabídnout bezpečný a podnětný prostor k sebevyjádření a rozvoji. Vhodné bude také nabídnout inspiraci pro pracovníky v oblasti neformálního vzdělávání, kteří s touto cílovou skupinou pracují. Práce se snaží poukázat na to, že výtvarná výchova má v kontextu nízkoprahové práce nezastupitelné místo – a že i jednoduché, dostupné a tvořivé aktivity mohou přinést dětem radost, pocit smyslu a v neposlední řadě i důležitou životní zkušenost.

1 Děti v mladším školním roce

První kapitola se věnuje charakteristice dítěte, a to nejprve z pohledu právní definice, která vymezuje postavení dítěte ve společnosti, a následně se zaměřuje na specifika vývojového období mladšího školního věku. Pozornost je zde věnována klíčovým vývojovým úkolům, které jsou pro tuto věkovou etapu typické a které ovlivňují nejen kognitivní a emoční zrání, ale i sociální začleňování dítěte.

Zvláštní důraz je kladen na děti, které vyrůstají v nepříznivých životních podmínkách, jelikož právě tyto děti jsou často vystaveny zvýšené psychické zátěži, sociálnímu vyloučení a omezeným možnostem seberealizace. V této souvislosti je nezbytné přistupovat k jejich potřebám s respektem, empatií a odborným porozuměním.

S ohledem na výše uvedené skutečnosti je v kapitole představena forma sociální podpory v podobě nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, která mohou těmto dětem nabídnout bezpečný prostor, odborné vedení a podporu při řešení každodenních výzev. Jedním z takových zařízení je NZDM V.I.P., ve kterém byl realizován praktický výtvarně-výchovný projekt, jenž tvoří stěžejní část této bakalářské práce. Detailní seznámení s činností tohoto konkrétního zařízení umožní lépe pochopit kontext, ve kterém projekt probíhal, a reflektovat specifika práce s cílovou skupinou.

Všechny uvedené poznatky tvoří teoretický základ pro pochopení potřeb cílové skupiny, na kterou výtvarný projekt cílí. Zároveň slouží jako východisko pro volbu vhodných přístupů, metod a forem práce, které respektují individuální zvláštnosti dětí ohrožených sociálním znevýhodněním.

1.1 Základní charakteristika a vývojové úkoly

Dítětem se považuje osoba mladší 18 let, jež nedosáhla zletilosti.¹ Za mladší školní období dítěte se považuje doba od jeho 6-7 let, tzn. mládež v životě dítěte, jež je spjatý s nástupem do školy až do 11-12 let věku, kdy se začínají projevovat první známky pohlavního dospívání včetně průvodních psychických projevů.² Psychoanalýza zaznamenává vývojové období jako latenci, tedy období, kdy je ukončena jedna část psychosexuálního vývoje a základní pudová a emocionální složka jedince je nečinná nyní až do začátku pubescence.³

Mladší školní věk je klíčovým obdobím v psychickém, fyzickém a sociálním vývoji dítěte. V tomto období dochází k významným změnám, které mají vliv na kognitivní schopnosti, sociální dovednosti a také na rozvoj osobní kreativity. Dítě si v tomto věku začíná vytvářet vlastní představy o světě, rozvíjí své emocionální prožitky a stále více si uvědomuje svou schopnost vyjadřovat se prostřednictvím různých aktivit, včetně výtvarné činnosti.

¹ Srov. MPSV ČR, Úmluva o právech dítěte, s. 3. [online].

² Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍKOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 117.

³ Srov. *Tamtéž*, s. 117 – 118.

V období mladšího školního věku dítě nápadně roste do výšky, především se mu prodlužují dolní končetiny. Nervová soustava snadno podléhá únavě, proto je zapotřebí odpočinku.⁴ Během celého období se zlepšuje hrubá i jemná motorika.⁵

Dalším významným ukazatelem pro jedince nacházejícím se v tomto vývojovém stádiu je jeho potřeba pohybu, dítě se díky jeho fyziologickým projevům zdokonaluje v pohybové koordinaci.⁶ Rozdíly v úrovni pohybových dovedností u dětí mohou být ovlivněny také mírou motivace a podpory, kterou získávají od svých nejbližších – zejména rodičů. Naopak, v některých případech může docházet k omezení pohybové aktivity v důsledku přehnaných obav či strachu z možného zranění.⁷

Rozumový rozvoj dítěte je značně ovlivněn prostředím, ve kterém vyrůstá, metodami výuky a přípravou na vyučování, ale také volnočasovými aktivitami, jimž se dítě věnuje. V tomto období se zdokonaluje vnímání dítěte, přičemž je schopné intenzivně reagovat na konkrétní, názorné a živé podněty, které v něm vyvolávají přímé emocionální reakce.⁸ V mladším školním věku se děti začínají učit logickému myšlení, což jim umožňuje efektivněji organizovat a třídit informace. Tato fáze je klíčová pro rozvoj schopnosti vnímat, analyzovat a interpretovat svět kolem sebe.

Co se týče pozornosti dítě v 1. a ve 2. ročníku snadněji rozptýluje vedlejšími podněty, následně dochází však k jeho posunu a lépe i déle svou pozornost udrží. Pedagogicky přínosné je jedince dokázat namotivovat, vzbudit v něm zájem, nabídnout mu pestrrou a zábavnou činnost, přičemž je velmi vhodné střídat různé formy a metody práce s dětmi, neboť se méně unaví.⁹ Dítě je také vytrvalejší, vše důkladně zkoumá, zdá se být poměrně dobrým pozorovatelem, ovšem s nádechem kritičnosti, již nevnímá věci vcelku, nýbrž zkoumá jejich části.¹⁰

Představy dětí mají především názorný charakter, avšak s postupem času dochází k jejich zobecňování, kdy si děti začínají vytvářet pojmy. Svět dítěte se postupně rozšiřuje nejen v prostoru, ale také v čase, což vede k rozlišování mezi fantazijními představami a realitou.¹¹ V tomto vývojovém období dochází k výraznému rozvoji myšlení a řeči, což se projevuje zejména ve zrychleném růstu slovní zásoby, délky a složitosti vět a souvětí.¹²

Mezi vrstevníky (spolužáky) se projevují značné interindividuální rozdíly, a to nejen v rozsahu slovní zásoby, ale i v jejím obsahu, preferenci konkrétních slov nebo ve větné skladbě. U některých dětí se v domácím prostředí používá jiný jazyk než ve škole, což může být způsobeno odlišnými formami komunikace nebo jazykovými variantami. Tento rozdíl v jazyce a komunikaci může výrazně ztížit porozumění učební látce a negativně ovlivnit pokrok ve vzdělávání, zejména u dětí ze sociálně znevýhodněných rodin, etnických a kulturně odlišných skupin, kde bývá častý rozdíl v mateřském jazyce (například v romských rodinách).

⁴ Srov. HÁJEK, B. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, s. 86.

⁵ Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍKOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 120.

⁶ Srov. HÁJEK, B. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, s. 86.

⁷ Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍKOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 120.

⁸ Srov. HÁJEK, B. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, s. 86-87.

⁹ Srov. *Tamtéž*, s. 87.

¹⁰ Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍKOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 122.

¹¹ Srov. HÁJEK, B. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, s. 87.

¹² Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍKOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 122.

Ačkoliv se škola snaží vyrovnávat tyto rozdíly a podporovat inkluzivní vzdělávání, praxe a výzkumy ukazují, že tyto snahy nejsou vždy dostatečné. Kulturně deprivované děti, které mají problémy s učením řeči školy, často zaostávají ve školní přípravě a ve srovnání s ostatními dětmi se vyvíjejí pomaleji.¹³

V mladším školním věku by měly převažovat především pozitivní emocionální prožitky, zvláště pokud dítě pochází z harmonického rodinného prostředí bez závažných konfliktů. Nicméně i v tomto věku se mohou objevovat obavy a strachy, které vyplývají z fantazijního myšlení. Děti v tomto období ještě nemají plně vyvinutou schopnost empatie, a občas mohou působit bezcitně – například tím, že se posmívají nebo žalují. Dochází také k rozvoji vkusu a citového vnímání estetických hodnot, což zahrnuje porozumění dílu a prožitku z něj.¹⁴ Realismus se v tomto věku projevuje i ve vztahu k mravním citům, kdy dítě hodnotí konkrétní osoby a jejich činy podle vzorců přejatých od autorit, jako jsou rodiče nebo učitelé. Jeho jednání může být impulzivní, ale s přibývajícím věkem je schopno tuto impulzivnost regulovat. Tento vývoj je silně ovlivněn vhodnou výchovou, kdy vychovatelé stanovují přiměřené požadavky v souladu s motivací dítěte.¹⁵

Nejvýznamnější událostí pro dítě je vstup do školy. Pro některé děti může být tento přechod náročný, protože do té doby se věnovaly pouze hře a neměly žádné povinnosti. Škola představuje novou výzvu, kdy dítě musí začít disciplinovaně pracovat pod autoritou učitele a porovnávat se se svými spolužáky. Je tedy zásadní, aby dítě bylo do školy připraveno nejen tělesně a duševně, ale i rozumově zralé. Hlavními činnostmi dítěte ve škole jsou výuka, plnění úkolů a práce spojené s učebním materiálem.¹⁶ Děti mají sklon k mechanickému zapamatování konkrétních údajů, což se projevuje v jejich přístupu k učení.

Neopomenutelnou roli v rozvoji dítěte sehrává hra, která dítěti umožňuje relaxaci a odpočinek od každodenních povinností.¹⁷ Hra již není ryze fantazijní, ale spíše realistická, přemýšlivá a složitější, s narůstajícím počtem her s pravidly, do kterých se zapojují malé skupinky dětí, jež vzájemně spolupracují.¹⁸

Mladší školní věk je také obdobím intenzivního budování mezilidských vztahů. Učitelé a vychovatelé jsou pro děti autoritami, avšak po 8. roce života dítěte začíná u těchto autorit projevovat kritičnost. Vstupem do školy dítě začíná plnit své povinnosti, což vede k postupnému vzdálení se od rodičů a k uvědomění si odlišnosti rolí otce a matky. Přesto zůstává vliv rodiny nenahraditelný. Děti se učí nápodobou, což činí rodinné vztahy klíčovými pro rozvoj citových vazeb a pro výchovu k partnerství, manželství a rodičovství. Dítě potřebuje pro vytváření stabilních vztahů vnímat harmonické vzorce chování v rodinném prostředí. Děti v mladším školním věku snadno navazují přátelské vztahy, a to prostřednictvím herních skupin a jiných náhodných setkání, přičemž v těchto vztazích bývá časté rozdělení podle pohlaví.

¹³ Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍKOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 123.

¹⁴ Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍKOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 88.

¹⁵ Srov. HÁJEK, B. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, s. 89.

¹⁶ Srov. HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*, s. 205 – 208.

¹⁷ Srov. *Tamtéž*, s. 205 – 208.

¹⁸ Srov. HÁJEK, B. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, s. 90.

V tomto období je dítě často extrovertní, což se projevuje v širokém spektru zájmů a aktivit. Dále se začínají projevovat specifické dovednosti a schopnosti, které mohou vést až k nadání či talentu.¹⁹

Vhodné je děti v tomto věku zapojit do činností, které jim pomohou stát se soběstačnými, tedy naučit je základní dovednosti sebeobsluhy.²⁰ Děti jsou schopny samostatně vykonávat každodenní činnosti, jako je oblékání, hygiena, stravování nebo příprava na školu.²¹

Děti by bylo vhodné vychovávat tak, aby v případě potřeby, byly schopné pomoci nejen sobě, ale i ostatním, a to jak v rámci přátelských vztahů, tak v širší společensky prospěšné činnosti.²² Než však dítě bude schopné pomáhat druhým, musí se nejprve naučit postarat se o sebe nebo požádat o pomoc. Toto poznání je důležité zejména v kontextu dětí v sociálně znevýhodněné situaci, u kterých je podpora a motivace k sebepečí klíčová pro jejich další rozvoj.

1.2 Podpora dětí v nepříznivé sociální situaci – nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Podpora dětí nacházejících se v nepříznivé sociální situaci představuje klíčový prvek pro jejich zdravý vývoj, psychickou stabilitu a zvýšení šancí na úspěšné začlenění do společnosti i dosažení pozitivní životní perspektivy. V následující části budou představeny konkrétní způsoby, jakými lze efektivně podporovat děti navštěvující nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (NZDM).

Děti vyrůstající v nepříznivých životních podmínkách často čelí nejistotě, stresu a psychickému napětí. Z tohoto důvodu je nezbytné vytvořit pro ně **stabilní a bezpečné prostředí**, které zahrnuje pravidelný denní režim, bezpečné a klidné zázemí a uspokojení základních životních potřeb. Tyto děti mohou být zatíženy různými formami traumat, úzkostnými stavy nebo symptomy deprese. Vhodné je proto zajistit jim přístup k **odborné psychologické či psychoterapeutické pomoci**, která jim poskytne prostor pro zpracování obtížných zážitků a podporu jejich duševního zdraví. Škola jako každodenní součást života dětí hraje v tomto ohledu zásadní roli. Děti je třeba **systematicky podporovat ve vzdělávání**, pomáhat jim se školní přípravou a využívat dostupných školních podpůrných programů, jako je doučování, asistence nebo zájmové kroužky. Vzdělávání představuje jeden z klíčových faktorů pozitivní změny v životní dráze dítěte. **Mimoškolní aktivity** – ať už sportovní, umělecké nebo jiné zájmové činnosti – napomáhají dětem nejen v rozvoji jejich osobnosti a zájmů, ale také v posilování sociálních a komunikačních dovedností. Přínosné je rovněž zapojení **pozitivních vzorů** (mentorů, peer pracovníků apod.), kteří mohou u dětí podporovat zdravé sebevědomí, motivaci a pocit sounáležitosti. Nezastupitelnou roli hraje rozvoj emoční inteligence a mezilidských vztahů.

¹⁹ Srov. HÁJEK, B. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, s. 89.

²⁰ Srov. *Tamtéž*, s. 89.

²¹ Srov. ALLEN, E. K.; MAROTZ, L. R. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let*, s. 127.

²² Srov. HÁJEK, B. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, s. 89.

Děti by měly mít možnost **rozvíjet své sociální, komunikační a emocionální dovednosti** – tedy učit se, jak zvládat své emoce, řešit konflikty, navazovat a udržovat vztahy a vypořádávat se s náročnými životními situacemi.

Finanční nejistota je častým rysem života v sociálním vyloučení. Pomoc by proto měla zahrnovat i **materiální podporu** (např. poskytnutí oblečení, školních pomůcek, potravin apod.), která má přímý dopad na každodenní fungování dítěte. Důležitým aspektem je rovněž **práce s rodiči** – např. prostřednictvím finančního poradenství, sestavení rodinného rozpočtu nebo rozvoje finanční gramotnosti, čímž lze pozitivně ovlivnit celkovou situaci rodiny. Další důležitou oblastí je tzv. **zasíťování dítěte** – tedy vytvoření funkční podpůrné sociální sítě složené z učitelů, spolužáků, sousedů, pracovníků neziskových organizací a dalších aktérů komunitního života. Taková síť může dítěti poskytnout pocit bezpečí, důvěry a kontinuální podpory. V některých případech je nezbytné zajistit dětem také **právní pomoc**, zejména pokud čelí ohrožení, zanedbávání nebo jsou zapojeny do právních sporů (např. otázky opatrovnictví, rodinných konfliktů apod.). Podpora dětí v nepříznivé sociální situaci musí být komplexní – zaměřená nejen na zvládání aktuálních problémů, ale i na posilování schopnosti dítěte čelit budoucím výzvám. Klíčovým faktorem je vytvoření bezpečného, stabilního a podporujícího prostředí, které dítěti umožní zdravý rozvoj a růst. Právě z těchto důvodů lze nízkoprahové zařízení pro děti a mládež (NZDM) považovat za jednu z nejvhodnějších forem sociální služby, která reaguje na specifické potřeby těchto dětí a mladistvých.²³

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (dále pod zkratkou NZDM) jsou sociální službou, jež může být poskytována ambulantní či terénní formou. Cílovou skupinu tvoří děti ve věku od 6 do 26 let, které jsou ohrožené společensky nežádoucími jevy. Tato služba si klade za cíl zlepšit jim zejména kvalitu jejich života předcházením či snížením sociálních a zdravotních rizik, které souvisejí se způsobem jejich života, ale také jim umožnit se lépe orientovat v sociálním prostředí a zároveň vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Službu lze poskytnout klientům i anonymně.²⁴

Posláním NZDM je usilovat o sociální začlenění a pozitivní změnu v životním způsobu dětí a mládeže, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci, ale také poskytovat informace, odbornou pomoc, podporu, a slouží i jako prevence sociálního vyloučení.²⁵

NZDM svým klientům nabízí tyto základní činnosti:

- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím
- sociálně terapeutické činnosti
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.²⁶

²³ Srov. ChatGPT, odpověď na otázku „Jak lze podpořit děti v nepříznivé sociální situaci?“, OpenAI, 12. března 2025, <https://chat.openai.com/chat>.

²⁴ Srov. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, § 62

²⁵ Srov. ČAS: *Pojmosloví NZDM*, s. 3.

²⁶ Srov. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, § 62

Princip nízkoprahovosti spočívá zejména ve způsobu realizace služby, tzn. sociální pracovníce dbají, aby byla umožněna maximální dostupnost služby, tedy ve snaze odstranit časové, prostorové, psychologické a finanční bariéry, které by bránily cílové skupině vyhledat prostory zařízení či využít nabídky poskytovaných služeb. Zařízení vytváří prostředí, charakterem i místem blízké přirozenému prostředí cílové skupiny. Klienti zde nemusí pravidelně docházet – mohou být i pasivními uživateli, taktéž zde nerozhoduje názorová odlišnost. Veškerá dokumentace s osobními údaji uživatele musí být vedena s jeho souhlasem a má také právo do ní nahlížet.²⁷ Není potřeba se do služby nikterak registrovat ani do ní pravidelně docházet – vždy záleží jen na úvaze uživatele, kdy do služby dochází a kdy ji opustí v rámci nastavené provozní doby. Uživatelé služby se mohou svobodně i rozhodovat, zda se zapojí či nikoli do připravených činností, co je ovšem povinností je dodržování stanovených pravidel, nesmí svým chováním či jednáním omezovat ani ohrožovat sebe, druhé, pracovníky či celkovou efektivitu sociální služby. Služba je poskytována zdarma.²⁸

Každé NZDM realizuje program a rozsah činností podle svých podmínek.²⁹

Hlavní nástroj pro oslovení a získání klientů značí atraktivní nabídku možností trávení volného času, přičemž je touto cestou vytvářen prostor pro přirozené navázání kontaktu s cílovou skupinou, potažmo následné poskytování sociálních služeb.³⁰

NZDM nabízí tyto 4 základní formy služeb:

- volný vstup a pobyt v zařízení – efektivní trávení času, který by jinak trávily děti venku, zde mohou vidět možnost realizovat se – připravovat se do školy, setkávat s přáteli, hrát hry, využívat program, jež sestavují sociální pracovníce apod.
- volnočasové aktivity – vybavení zařízení dle potřeb a zájmů klientů (např. technické vybavení, společenské hry, výtvarné potřeby atd.), vymezení prostoru pro iniciativu vlastních, kreativních nápadů uživatelů – pomoci s jejich realizací, sociální pracovníce se zde snaží aktivizovat klienty a podnítit je ke svépomocným činnostem, ale také jim zajišťují nabídku programů a dokonce i výjezdové akce
- sociální služby – viz výše
- aktivity a činnosti zaměřené na prevenci – zejména však zacílené na snížení rizik sociálně patologických jevů (šikana, agrese, užívání látkových i nelátkových drog aj.).³¹

Nízkoprahová zařízení pro děti v nepříznivé sociální situaci hrají klíčovou roli v podpoře dětí, které čelí různým sociálním problémům. Tato zařízení jsou navržena tak, aby poskytovala přístup k pomoci a podpoře dětem, které z různých důvodů nemohou nebo nechťejí využívat standardní služby. V kontextu výtvarné činnosti je nízkoprahové zařízení ideálním místem pro realizaci aktivit, které mohou mít pro děti velký terapeutický a rozvojový přínos.

²⁷ Srov. ČAS: *Pojmosloví NZDM*, s. 5.

²⁸ Srov. *Tamtéž*, s. 5.

²⁹ Srov. HÁJEK, B. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, s. 151.

³⁰ Srov. *Tamtéž*, s. 151.

³¹ Srov. HÁJEK, B. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, s. 151.

Nízkoprahové zařízení poskytuje dětem přístup k službám a aktivitám, aniž by byly vyžadovány složité administrativní překážky nebo dlouhodobé závazky. V takovém zařízení jsou děti vítány bez ohledu na jejich životní okolnosti, což je obzvlášť důležité pro děti, které mohou čelit stigmatizaci nebo strachu z odmítnutí. Tyto prostory by měly být místem, kde se děti mohou cítit bezpečně, a kde mohou rozvíjet nejen své dovednosti, ale také emocionální a sociální kompetence.

Nízkoprahové zařízení má několik specifických rysů, které ovlivňují, jaké výtvarné aktivity budou nejefektivnější:

- Dostupnost a flexibilita – Nízkoprahové zařízení musí nabízet flexibilní a snadno dostupné aktivity, které nevyžadují dlouhodobé závazky. To je důležité pro děti, které se často potýkají s nejistotou a problémy s pravidelným docházením.
- Bezpečné a otevřené prostředí – Výtvarná činnost v nízkoprahovém zařízení by měla probíhat v atmosféře přijetí a podpory, bez strachu z hodnocení nebo kritiky. Děti by se měly cítit svobodně ve svém tvůrčím procesu.
- Důraz na individuální tempo – Některé děti mohou potřebovat více času a prostoru pro zpracování emocí nebo pro seberealizaci. Výtvarné aktivity v nízkoprahovém zařízení by měly umožnit práci v individuálním tempu bez tlaku na výsledky.
- Kreativní materiály – Široká nabídka výtvarných materiálů (např. barvy, modelína, recyklované materiály, přírodní materiály) může podpořit dětskou představivost a kreativitu.³²

Výtvarná činnost v nízkoprahových zařízeních pro děti má mnoho výhod, zejména pro ty, které čelí náročným životním podmínkám. Výtvarné aktivity umožňují dětem vyjádřit pocity a myšlenky, které mohou být těžko vyjádřitelné slovy, přičemž to může být obzvlášť podstatné pro děti, které mají zkušenosti s traumatickými zážitky, zanedbáváním, domácím násilím nebo se potýkají s nízkým sebevědomím. V prostředí nízkoprahového zařízení, kde je důraz na nenásilné, otevřené a nezávazné aktivity, se děti mohou cítit bezpečněji při vyjadřování svých emocí skrze kresbu, malbu nebo modelování. Výtvarná činnost v nízkoprahových zařízeních umožňuje dětem zažívat úspěch a vlastní tvůrčí proces. Pohled na vlastní výtvarné dílo může v dítěti vyvolat pocit hrdosti a vnitřního uspokojení, což významně přispívá k posilování jeho sebevědomí. Tento aspekt je obzvlášť důležitý u dětí, které se potýkají s nízkou sebedůvěrou či mají omezený pocit kontroly nad vlastním životem v důsledku prožitého chaosu, nejistoty nebo nepříznivého sociálního zázemí.³³

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, v němž působí pedagogové i další odborní pracovníci, může představovat bezpečné a podnětné prostředí pro vzájemnou interakci dětí pocházejících z různých sociálních skupin. Společná účast na výtvarných projektech zde podporuje rozvoj komunikačních dovedností, schopnosti sdílet myšlenky a nápady, i spolupráce v kolektivu. Taková činnost napomáhá nejen k posilování mezilidských vztahů, ale především k rozvoji klíčových sociálních kompetencí, které jsou zásadní pro zdravý osobnostní i společenský vývoj dítěte.³⁴

³² Srov. ChatGPT, odpověď na otázku „Jak může pomoci dětem v nepříznivé sociální situaci nízkoprahové zařízení po děti a mládež v rozvoji jejich výtvarné činnosti?“, OpenAI, 11. března 2025, <https://chat.openai.com/chat>.

³³ Srov. *Tamtéž*.

³⁴ Srov. *Tamtéž*.

1.2.1 NZDM V.I.P.

V Českých Budějovicích pod záštitou Charity České Budějovice funguje Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež V.I.P. od roku 2008. Samotný název V.I.P. je odvozen od anglického „very important person“, což pro sociální pracovníce, jež službu poskytují, představuje zejména důležitost každého jednoho jedince.

Personální zajištění služby činí 4 úvazky, z čehož 3 jsou na hlavní pracovní poměr a poloviční úvazek má vedoucí služby. Vykonávat zde svou činnost musí pouze sociální pracovníce, které mají požadované vzdělání dle zákona.

Programy, jež služba nabízí jsou na bázi zážitkové pedagogiky.³⁵

NZDM V.I.P. má různou otevírací dobu s ohledem na věk svých dětských klientů. Do Klubíku dochází děti mladšího školního věku (od 6 do 11 let) a do Klubu poté děti staršího školního věku a starší (max do 26 let věku). S mladšími dětmi sociální pracovníce vytváří každý týden výtvarnou činnost, kterou si předem plánují.

Odhadem do NZDM V.I.P. dochází zhruba 50 klientů, přičemž jejich počet je závislý na jejich vůli, každý den je jiný počet dětí, ale jsou i tací, kteří dochází pravidelně.

Každý pátek mají děti vymezený čas na výtvarnou činnost, vždy od 13 do 14:30 hodin, kde společně tvoří jednak dle nápadů sociálních pracovníků, ale také se zde nechává prostor pro vlastní kreativitu dětí, kteří by přišly s aktivitou či projektem, jež by rády tvořily.

S odkazem na výše uvedená fakta, do zařízení dochází děti zcela dobrovolně a tráví zde svůj volný čas. Co však pro děti volný čas znamená?

³⁵ Srov. HÁJEK, B. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, s. 151.

2 Volný čas s přesahem do výtvarných činností

S ohledem na tematické zaměření této bakalářské práce je nezbytné podrobněji se věnovat problematice volného času. Tato oblast není jednotně definována – existuje celá řada různorodých přístupů a výkladů, které se často liší v závislosti na kulturním, sociálním či pedagogickém kontextu. Volný čas však neplní pouze funkci odpočinkovou či rekreační, ale představuje také důležitý prostor pro výchovu a formování osobnosti dítěte.

V této části práce proto bude věnována pozornost nejen definování pojmu volného času, ale také jeho pedagogickému rozměru. Výchova ve volném čase představuje specifickou oblast, jež může výrazně přispívat k rozvoji dovedností, hodnot a postojů dětí. Zvláštní pozornost bude věnována také faktorům, které ovlivňují způsob trávení volného času – ať už se jedná o rodinné zázemí, sociální podmínky, dostupnost volnočasových aktivit či motivaci samotných dětí.

Volný čas je do struktury bakalářské práce zařazen zcela záměrně, neboť právě v jeho rámci dochází k realizaci výtvarných činností, které tvoří ústřední osu celého výtvarně-výchovného projektu. Představuje tedy nejen časový prostor pro kreativní vyjádření dětí, ale zároveň i prostředek pro jejich osobnostní rozvoj, posilování sebedůvěry a rozvíjení sociálních vztahů.

2.1 Vymezení volného času

Za volný čas se pokládá takový čas, který je osvobozený od povinností jako např. placená nebo neplacená práce či osobní/rodinné povinnosti. Charakteristickým znakem je hledání uspokojení, radost, objevování a socializace. V rámci volného času se jedinec věnuje hře, rekreaci, umění a kultuře, sportu, dodržuje svátky a baví se na oslavách, ale také se věnuje svému zdraví – dochází např. na fitness, cestuje, ale také se vzdělává.³⁶

Ve volném čase jedinec nevykonává žádné činnosti pod tlakem závazků vyplývajících z jeho sociálních rolí, dělby práce a zachování rozvoje života.³⁷ Lze také volný čas vymežit jako tzv. zbytkový čas, tedy takový úsek, který nám zbyde po splnění všech povinností - pracovních i nepracovních.³⁸

Každý jedinec v naší společnosti během svého života vstupuje do různých skupin či prostředí, kde je součástí volnočasových aktivit, do nichž se může přidat, anebo také nemusí, podstatné je ovšem, že se u něho projeví zájem nabýt praktické zkušenosti nebo se setkat s teoretickými informacemi.³⁹

³⁶Srov. HAMŘÍK, Z. *Volný čas dětí a mládeže: zábava, odpočinek a příležitost pro rozvoj*, s. 11.

³⁷ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 13.

³⁸ Srov. *Tamtéž*, s. 13.

³⁹ Srov. HÁJEK, B. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, s. 7.

Volný čas tvoří nezanedbatelnou úlohu v lidském životě, sloužící k odpočinku, získání energie a jiným činnostem.⁴⁰ Jedinec má prostor cestovat, objevovat, získat nové znalosti i zkušenosti či naopak naprosto nic nevykonávat a relaxovat.

Prospěšné strávený volný čas zahrnuje následující:

- prevenci sociálně patologických jevů
- odpočinek a možnost pro regeneraci sil pro práci
- zdroj pozitivních pocitů
- zdroj zdravých sociálních kontaktů
- možnost pro naplňování některých hodnot, které jsou důležité pro život jedince.⁴¹

V současné době se stále více bere v úvahu ovlivňování volného času u dětí a mládeže, pro něž představují volnočasové aktivity významný celoživotní činitel, který ovlivňuje oblast rozvoje osobnosti, sociální začlenění, individuální předpoklady či životních ambicí.⁴² Volný čas pro děti představuje dlouhodobou perspektivu života a výchovy, ale také šanci na jejich rozvoj i seberealizaci.⁴³ Dle Maslowa je seberealizace považována za nejvyšší potřebu pro růst osobnosti jedince.

Volný čas značí takový čas lidského života, který tráví jedinec mimo svou práci či školu nebo vázaný čas zahrnující biofyzilogické potřeby člověka (potřeby spánku, jídla, osobní hygienu), ale také postarání se o chod rodiny či domácnosti, péči o děti, dojíždění za prací či studiem aj. povinnosti.⁴⁴

Volný čas představuje dobu, jež má člověk k dispozici po splnění všech svých povinností k dispozici pro jeho osobnost sebeurčující a sebe vytvářející, jedná se o:

- odpočinek a zábavu
- rozvoj zájmů
- zlepšení kvalifikace - dobrovolné vzdělávání
- participace na veřejném životě.⁴⁵

Děti a mladí lidé se realizují v rámci volného času sami či se podílejí na aktivitách, které v jejich zájmu a za jejich spoluúčasti organizují dospělí.⁴⁶ Děti mají většinou více volného času nežli dospělí, mnohdy jsou jejich aktivity i pestřejší, jedinci jej tráví v různých prostředích - přirozeně doma, ve škole, v zařízeních pro výchovu mimo vyučování či na veřejných prostranstvích.⁴⁷

Jakými způsoby se staví rodiče dětí v nepříznivé sociální situaci k jejich volnému času? A zajímají se vůbec o tom, jak jejich ratolesti tento čas tráví nebo zda jej využívají k plnohodnotnému rozvoji?

Na utváření způsobu trávení volného času dětí se kromě rodiny podílí široké spektrum dalších činitelů, zejména instituce neformálního vzdělávání, vrstevnické skupiny, média či volnočasové organizace. Významnou roli v tomto kontextu sehrávají pedagogové volného času a animátoři, jejichž působení bude předmětem následující podkapitoly.

⁴⁰ Srov. POSPÍŠILOVÁ, H. *Mládež, hodnoty a volný čas*, s. 12.

⁴¹ Srov. *Tamtéž*, s. 13.

⁴² Srov. HÁJEK B. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, s. 7-8.

⁴³ Srov. *Tamtéž*, s. 8.

⁴⁴ Srov. *Tamtéž*, s. 10.

⁴⁵ Srov. *Tamtéž*, s. 10.

⁴⁶ Srov. *Tamtéž*, s. 26.

⁴⁷ Srov. *Tamtéž*, s. 66.

2.2 Pedagogika volného času

Pedagogika volného času představuje specifickou oblast pedagogických věd, která se soustředí na výchovné, vzdělávací a socializační procesy realizované mimo rámec formálního školního vzdělávání. V kontextu dynamicky se měnící společnosti a rostoucího významu neformálního učení nabývá tato disciplína stále většího významu. Zaměřuje se na smysluplné a podnětné využívání volného času dětí, mládeže i dospělých, podporuje jejich osobnostní rozvoj, seberealizaci a aktivní zapojení do společnosti. Kapitola analyzuje základní východiska, cíle, obsah a formy výchovného působení ve volném čase a zároveň nastiňuje profesní profil a kompetence pedagogických pracovníků, kteří v této oblasti působí. Pozornost je rovněž v této podkapitole věnována specifické roli animace a animátorů, jako důležité součásti edukačního procesu v rámci volnočasových aktivit.

Pedagogika volného času je jeden z oborů pedagogiky, která se pokládá za mladý vědní obor, který vznikl ve 2. polovině 20. století.⁴⁸ Pedagogika volného času se zabývá pojetím a cíli, obsahem i způsoby výchovného zhodnocování volného času, ale také organizací a institucemi, jež tyto aktivity uskutečňují či pro ně vytvářejí podmínky, dokonce se zabývá i koncepcemi následujícího vývoje precizním zpracováním vývoje společnosti, ale i samotného oboru.⁴⁹ Pedagogika volného času se zaměřuje na vzdělávací činnost a podporu osobnostního rozvoje dětí, mládeže i dospělých v rámci jejich volného času. Cílem pedagogiky volného času je podporovat rozvoj a výchovu jednotlivců mimo rámec tradiční školy - v neformálním prostředí, kde se děti mohou rozvíjet podle svých zájmů a schopností.

V rámci edukačního procesu je vychovávaný jakousi loutkou, se kterou usilujeme dojít k danému cíli, a také po správné cestě.⁵⁰ Musíme brát v potaz i fakt, že každý člověk je jedinečný, i vzhledem tomu, že na každého nepůsobí stejné vnější vlivy, jako je výchova a prostředí.⁵¹ Ani vnitřní vlivy nejsou stejné, protože se každý rodí s jinou dědičností i vrozenými dispozicemi.⁵²

Pedagogické působení na neformální skupiny je možné, ovšem je také obtížné. Postup by měl být následovný: nejprve nenápadně pozorovat skupinu, získat o ní informace (o struktuře, cílech, normách aj.) a až poté se pokusit o kontakt. Ideálně přijít s nabídkou pomoci, rady atd. Neustále se však musí jedinec snažit o nárůst vzájemné důvěry a až později může přijít na řadu velmi jemné ovlivňování skupiny. Nejvhodnější načasování je tehdy, pokud je pedagog již považován a přijatý za člena skupiny či se mu dokonce podařilo zaujmout pozici přirozeného leadera – vůdce skupiny ihned vedle vůdce dětského.⁵³

Děti (v nepříznivé sociální situaci) mohou využívat pedagogiky volného času především skrze různých aktivit, ba dokonce i činností (např. výtvarných), které pro ně představují nástroj pro jejich rozvoj, seberealizaci a zlepšení jejich životní situace.

⁴⁸ Srov. HÁJEK B. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, s. 65.

⁴⁹ Srov. *Tamtéž*, s. 65.

⁵⁰ Srov. POSPÍŠILOVÁ, H. *Mládež, hodnoty a volný čas*, s. 113-114.

⁵¹ Srov. *Tamtéž*, s. 113-114.

⁵² Srov. *Tamtéž*, s. 113-114.

⁵³ Srov. KRAUS, B. *Společnost, rodina a sociální deviace*, s.103.

2.2.1 Pedagogové volného času

Dle zákona o pedagogických pracovnících se za pedagogického pracovníka rozumí jedinec vykonávající přímou vyučovací, výchovnou a speciálně pedagogickou či pedagogicko-psychologickou činnost. Především se profesně jedná o tyto pracovní pozice:

- učitelé
- vychovatelé,
- pedagogové volného času
- speciální pedagogové
- psychologové
- asistenti pedagoga
- trenéři
- vedoucí pedagogičtí pracovníci.⁵⁴

U každých z těchto profesí je zapotřebí dosáhnout různého stupně vzdělání, ale také požadavky na jednotlivé pozice se různí a jsou specifické. V oblasti výchovy ve volném čase, zejména mimo vyučování se obvykle vyskytují dvě výše uvedené profese – pedagog volného času a vychovatel.⁵⁵

Pedagog volného času a vychovatel představují pedagogické pracovníky, neboť vykonávají přímou výchovně vzdělávací činnost.⁵⁶

Pedagogové volného času se realizují ve střediscích volného času a školských zařízeních (např. rekreačních, sociálních, osvětových i kulturních).⁵⁷ Pedagog volného času chce dospět k poznání nitra mladého jedince a poskytovat mu možnosti a podněty k jeho rozvoji.⁵⁸ Ten, který pomáhá mladým jedincům stoupat po schůdkách, vede je ve správném směru a bezpečně po chodníku.⁵⁹ Kompetence pedagoga volného času zahrnují smysluplně trávit volný čas, dokázat si vybrat z různých nabídek zájmových činností, sebevzdělání v zájmových oblastech, ať už v organizovaných či jednotlivých aktivit.⁶⁰ Pedagog volného času by měl zakomponovat do svého rozhodovacího procesu, které nabídky na trávení volného času jsou vhodné a které odmítne.⁶¹

Za vychovatele se pokládá pracovník školského zařízení, zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu, ale zájmového vzdělání (školní družiny a školní kluby) či zařízení sociální péče.⁶²

Výchova ve volném čase má neformální charakter, hlavním požadovaným znakem se rozumí požadavek dobrovolné účasti na výchovných činnostech. U pedagogů volného času převažuje neformální autorita, je zapotřebí aby dokázal jako jedinec imponovat a uměl motivovat k různým činnostem nebo aktivitám.⁶³

⁵⁴ Srov. HÁJEK B. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, s. 130.

⁵⁵ Srov. *Tamtéž*, s. 130.

⁵⁶ Srov. *Tamtéž*, s. 68.

⁵⁷ Srov. *Tamtéž*, s. 68.

⁵⁸ Srov. POSPÍŠILOVÁ, Helena. *Mládež, hodnoty a volný čas*, s. 117.

⁵⁹ Srov. *Tamtéž*, s. 117.

⁶⁰ Srov. HÁJEK B. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, s. 159.

⁶¹ Srov. *Tamtéž*, s. 159.

⁶² Srov. *Tamtéž*, s. 68.

⁶³ Srov. *Tamtéž*, s. 131.

Mezi zvláštnosti práce pedagoga volného času i vychovatele se řadí:

- obsah výchovy není závazně stanoven, jedná se pouze o rámcové vytyčení či formát doporučení, tzn. pracovník si určí obsah, ale dbá na pedagogicko-psychologické požadavky i reálná přání a potřeby vychovávaných
- hodnocení výsledků jedinců je individuální s důrazem na dosažené pokroky, snahu i radost z činnosti
- obě profese mají formální i neformální charakter, převládá však složka neformální, neboť se jedná o odlišnost od postavení pedagogů
- rozmanitost rolí – mohou být ve vztahu k vychovávaným v roli učitele, instruktora, rádce, přítele nebo kamaráda, náhradního rodiče
- realizace aktivizujících metod a forem práce se zaměřením na práci v menších skupinách či individuální formy práce, navíc s využitím vhodného prostoru pro dané činnosti nebo aktivity – často se může proměňovat do různých podob.⁶⁴

Pedagogové volného času, vychovatelé a animátoři hrají klíčovou roli při organizaci a vedení volnočasových aktivit pro děti, včetně těch, které se nacházejí v nepříznivých sociálních podmínkách. Tito odborníci nejen vytvářejí bezpečné a podporující prostředí pro děti, ale také aktivně podporují jejich osobnostní rozvoj, seberealizaci a sociální integraci.

2.3 Animace

Pojem animace má počátek v latinském slově anima (v překladu duše), proto jej lze interpretovat jako podnícení nadšení.⁶⁵

Animace sdílí tři lidské dimenze života:

1. osobní dimenze, která pojímá rysy aktivní a reflexivní, které jsou zaměřeny na hledání a utváření vlastní identity
2. vztahy mezi lidmi, ve kterých se utváří místo oboustranné otevřenosti v menší skupině
3. vnější svět, ve kterém by se mohli příslušníci skupiny prosadit a také ho aktivně ovlivnit.⁶⁶

2.3.1 Animátor

Animátor je člověk, který oživí skupinu a jednotlivé členy a pomáhá jim uvolnit jejich skryté schopnosti.⁶⁷ V tomto případě si v pojmu animátor ukazujeme osobu, která provádí animační přístupy jak v sociální práci, tak i v pedagogice, popřípadě i v jiných skupinách, které se zaměřují na dramatické umění.⁶⁸

⁶⁴ Srov. HÁJEK B. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, s. 131-132.

⁶⁵ Srov. KAPLÁNEK, M. *Animace: studijní text pro přípravu animátorů mládeže*, s. 13.

⁶⁶ Srov. KAPLÁNEK, M. *Animace: studijní text pro přípravu animátorů mládeže*, s. 15.

⁶⁷ Srov. *Tamtéž*, s. 15.

⁶⁸ Srov. *Tamtéž*, s. 15.

Animátoři se zaměřují na organizování volnočasových aktivit, které jsou nejen zábavné, ale i výchovné a vzdělávací. Jejich role je v podstatě podobná pedagogům volného času, ale mohou se soustředit i na konkrétní skupiny dětí, například na děti ve specifických zájmových kroužcích, nebo na letních táborech. Animátoři mají schopnost dětem ukázat, jak si mohou užít volný čas konstruktivně a produktivně, což může být zásadní pro děti, které často nemají možnost zapojit se do pozitivních aktivit mimo školu.

2.4 Funkce výchovy ve volném čase

Rodiče se o své potomky mohou zajímat, určovat jim jak budou svůj volný čas trávit anebo bohužel v sociálně slabších rodinách na různé aktivity a kroužky nezbyývají finance a děti nikterak nepodporují. Otázkou však zůstává, zda rodiče vědí či shání zdroje, jež by jim mohli pomoci.

Lze vymezit následující funkce výchovy ve volném čase:

- výchovně vzdělávací
- zdravotní
- sociální
- preventivní.⁶⁹

Na výchovně vzdělávací funkci je v dnešní době kladen obzvláště velký důraz, neboť spočívá v záměrném a cílevědomém formování osobnosti jedinců, na němž se podílejí zařízení a instituce pro výchovu mimo vyučování na základě jejich poslání a specifických možností.⁷⁰ Pomocí aplikace detailně promyšlených pedagogických prostředků dosahují reálně zvolených cílů, neboť úmyslně a cílevědomě formují osobnost účastníků - působí na jedince komplexně (jeho tělesnou, psychickou i sociální stránku).⁷¹ Děti se zde učí prohlubovat své zájmy, uspokojovat potřeby, rozvíjet dovednosti a schopnosti skrze pestré a zajímavé činnosti, jejichž prostřednictvím jsou jedinci motivováni využívat volný čas zdravým způsobem, nabývat zkušeností i vědomostí, ale také uvědomění si celoživotního vzdělávání.⁷²

Zdravotní funkce vede ke správnému tělesnému, duševnímu i sociálnímu vývoji.⁷³ Jedná se zejména o podporu při vhodném rozvržení režimu dne (práce/škola, povinnosti a volný čas), motivaci k pohybovým aktivitám, zdravému stravování a učení stravovacích návyků, upevňování si hygienických návyků (osobní hygiena, péče o osobní věci, čistota oblečení a obuvi aj.) nebo dodržování bezpečnosti práce.⁷⁴

Sociální funkce je naplňována jednotlivými zařízeními a subjekty pro výchovu ve volném čase různými způsoby i v odlišné míře.⁷⁵ Nejčastěji se za sociální funkci rozumí péče o děti, především zajištění jejich bezpečnosti mimo vyučování.⁷⁶ Z těchto důvodů je sociální funkce užita zejména ve školských zařízeních (obvykle ve školních družinách), ovšem také ve výchovných s ubytovacími zařízeními (domovy mládeže, internáty apod.), zařízení ústavní a ochranné výchovy, a také samozřejmě zařízení sociální péče.⁷⁷

⁶⁹ Srov. HÁJEK Bedřich a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, s. 70.

⁷⁰ Srov. *Tamtéž*, s. 70.

⁷¹ Srov. *Tamtéž*, s. 70.

⁷² Srov. HÁJEK Bedřich a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, s. 70.

⁷³ Srov. *Tamtéž*, s. 71.

⁷⁴ Srov. *Tamtéž*, s. 71.

⁷⁵ Srov. *Tamtéž*, s. 72.

⁷⁶ Srov. *Tamtéž*, s. 72.

⁷⁷ Srov. HÁJEK Bedřich a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, s. 72.

Sociální funkce ale napomáhá i v navazování vztahů z různých skupin, se kterými obvykle jedinec nepřichází do kontaktu.⁷⁸ Díky tomu se mu otevírají nové příležitosti pro rozvoj sociálních kompetencí, zlepšení se v komunikativní dovednostech a dochází zde k sociální interakci a percepci.⁷⁹ Dalších pojetím sociální funkce výchovy ve volném čase je příležitost srovnání rozdílů mezi odlišnými materiálními a psychologickými podmínkami dětí v rodinách, čímž se napomáhá jedincům z méně podnětného či problematického prostředí.⁸⁰

V zařízeních, institucích či subjektech se dbá na prevenci negativních jevů (závislosti na návykových látkách, agresivity apod.).⁸¹

2.4.1 Psychologické aspekty výchovy ve volném čase

Osobnost každého člověka prochází během svého života vývojovými etapami, které jsou ovlivněny mnoha činiteli - ať už se jedná o jeho vrozené předpoklady (dovednosti a vlastnosti, cíle a snahy jedince), vliv rodinného prostředí (způsob výchovy) či sociálního prostředí.⁸² Způsob, jakým děti tráví volný čas, jedince ovlivňuje po fyzické i psychické stránce, proto je velice důležité zajímat se o trávení volného času dětí.⁸³

Z výchovných důvodů je pro děti potřebné pedagogické ovlivňování volného času, neboť nemají dostatek zkušeností ani se prozatím neorientují v oblastech zájmových činností a je zapotřebí je cíleně vést.⁸⁴ Vedení ovšem nesmí být praktikováno násilnou formou, nýbrž vhodné je dětem představit takovou nabídku činnosti, které je zaujmou a přitáhnou jejich pozornost, přičemž se vždy dbá na dobrovolné účasti.⁸⁵

2.5 Faktory ovlivňující způsob trávení volného času

Faktory, které ovlivňují chápání volného času, jsou následující:

- **rodina**
- **školské zařízení**
- **shromažďování dětí**
- **zařízení volného času**
- **bydliště**
- **média a komunikace**
- **politika a společnost.**⁸⁶

⁷⁸ Srov. HÁJEK Bedřich a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, s. 72.

⁷⁹ Srov. Tamtéž, s. 72.

⁸⁰ Srov. Tamtéž, s. 72.

⁸¹ Srov. Tamtéž, s. 72.

⁸² Srov. Tamtéž, s. 83.

⁸³ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volby čas*, s. 14.

⁸⁴ Srov. HÁJEK B. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, s. 13.

⁸⁵ Srov. HÁJEK B. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, s. 13.

⁸⁶ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volby čas*, s. 55 – 163.

V rodině dochází k primární socializaci jedince, jedinec přijímá vzorce chování a jednání. Utváří si zde návyky, jak přistupovat k volnému času i jak jej efektivně trávit.⁸⁷ Avšak mezi rodinami dochází k rozdílným náhledům na trávení volného času dětí, neboť záleží jaký má rodina sociální status, životní styl a vztah, který zaujímá k volnočasovým potřebám dítěte.⁸⁸ Patologické rodiny představují velké riziko pro vznik sociální deviace či dokonce delikvence.⁸⁹ Rodina by v ideálním případě měla plnit funkci iniciátora, podporovatele a realizátora volnočasových aktivit, díky nimž může děti učit přistupovat k volnému času tvůrčím způsobem. Zároveň je edukovat a vytvářet postoje, které budou ochotny a schopny v budoucnu uplatňovat i po založení rodiny.⁹⁰

Školské zařízení formuje děti pozitivní cestou k trávení volného času aktivitami mimo vyučování (jedná se zejména o školní družinu nebo internát).⁹¹ Dobrovolná účast na volnočasových aktivitách školy vytváří prostor pro rozvoj individuálních předpokladů účastníků a jejich zájmového vzdělávání jako resumé jednorázových či pravidelných činností.⁹²

Jak již bylo nastíněno výše, velmi podstatné je sdružování dětí dobrovolnou formou, díky čemuž vznikají skupiny, sdružení, které upevňují vazby mezi jednotlivými členy, ale také na základě sdílení společné myšlenky a hodnot dochází k formování jedince.⁹³ Velmi podstatnou součástí života mladých lidí tvoří vrstevnická skupina, která si je blízká věkem, obdobným zájmem, obvykle téhož pohlaví, blízkého sociálního statusu i bydliště.⁹⁴ Kamarádi mohou motivovat děti k účasti na různých aktivitách (např. sportovní hry, výlety, společné sledování filmů), které by si jinak nemusely vybrat. Vliv vrstevníků může mít také negativní dopad, například pokud děti tráví čas pasivně, v online světech nebo v nevhodných prostředích. Pokud je ve skupině dětí oblíbená nějaká specifická aktivita, může to vést k tomu, že se do ní zapojí i ostatní, ať už s pozitivním nebo negativním vlivem na jejich chápání volného času. Příslušnost k této skupině představuje pro jedince zázemí, ochranu, pocit bezpečí, prostor pro vytvoření sociálních vztahů a mnohdy kompenzuje sociální a citovou deprivaci.⁹⁵

Zařízení volného času ctí výchovné a vzdělávací poslání, mají stanovenou strukturu, organizaci a pracovníky, kteří mají potřebnou kvalifikaci pro výkon takovýchto činností. Kroužky, sportovní kluby, kulturní centra a podobná zařízení poskytují dětem příležitost rozvíjet své zájmy a dovednosti. Tato zařízení mohou děti motivovat k tomu, aby trávily svůj volný čas konstruktivně a kreativně. Důležitým faktorem je dostupnost těchto zařízení – děti, které mají přístup k dobře organizovaným kroužkům a aktivitám, mají větší šanci využívat volný čas smysluplně, zatímco děti z méně vybavených nebo dostupných oblastí mohou mít omezené možnosti.⁹⁶

⁸⁷ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volby čas*, s. 56-57.

⁸⁸ Srov. *Tamtéž*, s. 61.

⁸⁹ Srov. KRAUS, B. *Společnost, rodina a sociální deviace*, s. 139.

⁹⁰ Srov. *Tamtéž*, s. 61.

⁹¹ Srov. *Tamtéž*, s. 66.

⁹² Srov. *Tamtéž*, s. 66.

⁹³ Srov. KRAUS, B. *Společnost, rodina a sociální deviace*, s. 99.

⁹⁴ Srov. *Tamtéž*, s. 99.

⁹⁵ Srov. KRAUS, B. *Společnost, rodina a sociální deviace*, s. 99.

⁹⁶ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volby čas*, s. 79-96.

Lokalita, ve které dítě žije, má velký vliv na to, jaké má možnosti pro trávení volného času. Rozdíly mezi městským a venkovským prostředím, nebo mezi bohatými a chudými oblastmi mohou být zásadní. Ve městě mohou být děti vystaveny širší nabídce volnočasových aktivit, jako jsou kulturní akce, sportovní kluby, nebo společenské akce. Naopak děti z venkovských oblastí mohou mít méně možností pro aktivní trávení volného času. Navíc v některých oblastech může být problémem bezpečnost, což ovlivňuje to, jak a kde děti tráví svůj čas. Městské oblasti obvykle poskytují více příležitostí pro socializaci a setkávání se s vrstevníky, zatímco na venkově to může být omezeno.⁹⁷

Média (televize, internet, sociální sítě) mají dnes zásadní vliv na to, jak děti vnímají a tráví svůj volný čas. Reklamy, filmy, televize a sociální média mohou silně ovlivnit preference dětí pro určité volnočasové aktivity. Například videohry, sledování televizních seriálů nebo používání aplikací může být jedním z hlavních způsobů, jak děti tráví volný čas, zejména pokud jsou vystaveny masivní reklamě nebo tlakům vrstevníků. Média mohou také děti motivovat k zájmu o určité oblasti, jako je hudba, sport nebo umění, což může podpořit jejich účast na konkrétních aktivitách.⁹⁸

Politika a širší společenské podmínky mají dalekosáhlý vliv na to, jak děti vnímají volný čas. Legislativa a dostupnost veřejných služeb ovlivňují možnosti dětí pro smysluplné trávení času. Podmínky a možnosti pro volnočasové aktivity (např. financování sportovních a kulturních aktivit, výstavba parků a hřišť) jsou často určovány politickými rozhodnutími. Různé programy zaměřené na mládež mohou motivovat děti k aktivnímu trávení času.⁹⁹

Ve společnosti nemáme bohužel všichni stejné možnosti k naplňování volného času, neboť mnoho volnočasových aktivit je finančně náročných. Obzvláště složitá situace nastává u vícepočetných rodin, kdy náklady na volný čas enormně vzrůstají a společně strávený volný čas je pro takovou rodinu omezující.¹⁰⁰ Rodiny si nemohou dovolit např. návštěvy kina, plavání, společné výlety, tábory pro děti, kroužky pro všechny děti atd., musí hledat takové činnosti, které je budou nejen všechny bavit, ale také je finančně nezruinují.¹⁰¹ S obdobným problémem se potýkají také samoživitelé, kteří po zaplacení všech nákladů nemají finanční prostředky na volný čas pro své děti, kteří poté volí aktivity, jež jsou zdarma a v místě bydliště.¹⁰² Pro sociálně slabé rodiny či samoživitele lze využít různých nadací, které dětem jejich zájmové kroužky zafinancují, jedná se např. o Patrona dětí, Nadaci J&T, Kroužky pro Jihočeské děti apod.

⁹⁷ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volby čas*, s. 116-127.

⁹⁸ Srov. *Tamtéž*, s. 128-133.

⁹⁹ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volby čas*, s. 139-142.

¹⁰⁰ Srov. KRAUS, B. *Společnost, rodina a sociální deviance*, s. 38.

¹⁰¹ Srov. *Tamtéž*, s. 38.

¹⁰² Srov. KRAUS, B. *Společnost, rodina a sociální deviance*, s. 38.

I přesto existují skupiny osob, kteří volný čas odmítají, k čemuž mají různé důvody. Jedna skupina odmítá volný čas na základě svého rozhodnutí, neboť vnímají pracovní povinnosti jako náplň svého života a věnují se jí neustále, volný čas odmítají a nepovažují jej za důležitý.¹⁰³ Za důležité naopak vnímají své ekonomické a společenské postavení a rozvoj kariéry, čímž se snaží zabezpečit sebe i své blízké.¹⁰⁴ Důsledkem tohoto jednání je workoholismus, který vede nejen k potlačování volného času, oslabení mezilidských vztahů i deformaci hodnotové orientace jedince.¹⁰⁵

Jiná skupina – zejména rodiče – podceňují volný čas svých dětí, což pro ně má nežádoucí důsledky. Rodič nemá čas ani zájem se podílet na volném čase svého dítěte, nemají dostatek informací o nabídce, nejsou ze své biologické rodiny učeni k podpoře dětem takovýmto směrem, nedokáží své děti správně motivovat a nasměrovat.¹⁰⁶ V dnešní době mají děti pestrou paletu možností, jak naložit se svým volným časem, kdy si mnozí ani nejsou schopni vybrat či mají zájem se rozvíjet v několika činnostech či aktivitách a není v jejich silách si srovnat priority a zorganizovat si svůj volný čas, proto je zapotřebí rodičů, kteří jim v tomto ohledu budou kvalitními pomocníky.¹⁰⁷ Pokud taková pomoc od zákonných zástupců nefunguje nebo je dítě nerozhodné a neumí kladně reagovat na nabídky, tento jedinec zůstane u neefektivního nicnedělání a nudí se, později hrozí i protispoločenské chování.¹⁰⁸ Někteří jedinci, kteří například žijí v sociálně vyloučených lokalitách, se často potýkají s netolerancí, xenofobií, rasismem, což je negativně ovlivňuje v socializaci, ztrácí touhu a zájem se rozvíjet a strání se.¹⁰⁹

Výtvarná činnost značí takový způsob trávení volného času, který s dětmi lze realizovat od útlého věku, rozvíjet je – zejména jejich motorické dovednosti, podporovat jejich fantazii, soustředění a trpělivosti, sebevyjádření, k čemuž není potřeba velké množství finančních prostředků. Od rodičů se očekává podpora a oceňování svých potomků při této činnosti, děti si při realizaci výtvarných aktivit zase odpočinou. Může se jednat o individuální aktivitu, ovšem také o skupinovou činnost, záleží na daném jedinci. Z těchto důvodů si představíme další kapitolu. Výtvarná činnost se tedy nejenom stává skvělým způsobem, jak trávit volný čas, ale přispívá k celkovému rozvoji dítěte a jeho duševní pohodě. Ať už jde o jednoduché kreslení, malování, modelování, nebo složitější umělecké projekty, výtvarná tvorba má nespočet pozitivních dopadů na děti, jejich dovednosti a osobnost. Podobněji se budeme věnovat výtvarné činnosti v následující kapitole.

¹⁰³ Srov. KRAUS, B. *Společnost, rodina a sociální deviace*, s. 41.

¹⁰⁴ Srov. *Tamtéž*, s. 41.

¹⁰⁵ Srov. *Tamtéž*, s. 41.

¹⁰⁶ Srov. *Tamtéž*, s. 42.

¹⁰⁷ Srov. *Tamtéž*, s. 44.

¹⁰⁸ Srov. *Tamtéž*, s. 44.

¹⁰⁹ Srov. *Tamtéž*, s. 35.

3 Výtvarná činnost

Třetí kapitola se zaměřuje na teoretické ukotvení výtvarné činnosti v kontextu práce s dětmi nacházejícími se v nepříznivé sociální situaci. Výtvarná tvorba je vnímána jako mnohohvrstevnatý prostředek, který významně přispívá nejen k rozvoji emočního a sociálního vnímání dítěte, ale zároveň může plnit i terapeutickou či edukativní funkci. Právě skrze výtvarné aktivity mohou děti zpracovávat své prožitky, posilovat schopnost sebereflexe a nalézat nové způsoby vyjádření vlastního já v bezpečném a nestigmatizujícím prostředí.

Zařazení výtvarné činnosti do každodenních aktivit dětí – ať už v rámci formálního vzdělávání či ve volnočasových strukturách – nabízí dětem příležitost pro přirozené rozvíjení tvořivosti, estetického cítění a představivosti. V případě dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí navíc může výtvarná činnost fungovat jako nástroj podpory v oblastech, ve kterých se mohou vzhledem ke svému zázemí cítit znevýhodněné nebo nejisté. Podpora kreativity pak představuje klíčový krok k budování zdravého sebevědomí a vnitřní motivace.

Kapitola se dále věnuje konkrétním formám a metodám, které jsou efektivní při stimulaci tvořivého myšlení a podporují individualitu dítěte. Tyto poznatky byly následně využity při návrhu a realizaci praktické části bakalářské práce. Samostatná pozornost je věnována rovněž překážkám, které mohou bránit rozvoji kreativity – tzv. bariérám tvořivosti – jež je při práci s cílovou skupinou třeba identifikovat a cíleně minimalizovat.

Celkově tato kapitola vytváří teoretický rámec pro pochopení významu výtvarné činnosti v životě dítěte, a to zejména tehdy, pokud čelí omezeným možnostem sebevyjádření, nedostatečné podpoře z rodinného prostředí nebo jiným formám sociálního znevýhodnění.

3.1 Rozvoj tvořivosti ~ kreativity

Tvořivost neboli kreativita je univerzální dovednost člověka, která zahrnuje nejen tvořivé myšlení, ale i emocionální prožívání.¹¹⁰

Kreativita značí schopnost vytvářet nové hodnoty v oblasti kultury, technologie, duchovního i materiálního světa, a to ve všech oblastech lidské činnosti.¹¹¹ Tvořivost představuje činnost, která přináší nové a dosud nepoznané výtvary, jež mají zároveň společenský význam.¹¹²

Vymezení tvořivosti může být zavádějící, jedná se o proces či produkt, ale mnohdy bývá definován i jako schopnost osobnosti tvořivého jedince uplatňující se v důsledku jeho životních podmínek. Můžeme ji pokládat dokonce i za proces nacházení problémů, formování myšlenek a hypotéz s následným ověřováním a realizací do praxe.

¹¹⁰ Srov. ZORMANOVÁ, L. *Rozvoj tvořivosti u dětí mladšího školního věku*, [online].

¹¹¹ Srov. KÖNIGOVÁ, M. *Tvořivost: Techniky a cvičení*, s. 12.

¹¹² Srov. *Tamtéž*, s. 12.

Produktem tohoto procesu poté může být cosi verbálního, neverbálního, konkrétního či abstraktního.¹¹³

Tvořivost je výsledkem biologických, psychických, sociálních a vzdělávacích faktorů. Představuje také charakteristický znak lidské existence a seberealizaci jednotlivce po individuální rovině.¹¹⁴ Dokonce může přispívat k aktivní adaptaci jedince.¹¹⁵

Děti v mladším školním věku začínají chápat složitější pojmy a vztahy, což se promítá i do jejich schopnosti představivosti a kreativity. Tvořivost a kreativita jsou klíčovými aspekty vývoje dětí mladšího školního věku. V tomto období se děti učí vyjadřovat či generovat (originální) myšlenky a pocity, což má zásadní vliv pro jejich osobnostní a sociální rozvoj, přičemž jim přináší i uspokojení. Takovýto proces následně přetaví v produkt, který svému původci-zhotoviteli (v našem případě dítěti) něco sděluje ostatním.¹¹⁶

Dle výzkumů ze 70. let 20. století skutečná kreativita počíná u dětí kolem 10. roku, neboť poznávající procesy začínají účinkovat na zralejším stupni, ovšem později kolem puberty opět tato míra klesá.¹¹⁷ Existují však faktory, jež kreativitu a její rozvoj ovlivňují – zejména prostředí, v němž jedinec vyrůstá (rodina, místo, kultura a společnost, vzdělávací systém aj.) – dále viz další kapitola.

Kreativita lze být také pojítkem mezi pružným myšlením a odpovědných jednáním.¹¹⁸ Také je možné definovat tvořivost jako míru uspokojení, kterou dětem přináší jejich vlastní tvorba a to nejen uměleckého rázu, ale i v každodenním životě, kdy se děti učí např. hrát si, hledat nové způsoby řešení problémů aj. Jako základní kámen tvořivosti se rodičům doporučuje respektovat individualitu svých dětí.¹¹⁹ Všichni rodiče mohou povznést tvořivost svých dětí na vyšší úroveň, avšak není podstatné brát ohled na talent dítěte – který se může, ale také nemusí, projevit.¹²⁰ S rozvojem tvořivosti se přímo úměrně i zvyšuje sebeúcta člověka.¹²¹ Navíc tvořivost zvyšuje i sebevědomí a své pocity vyjadřují přímo – nemají žádné problémy své emoce popsat a dokáží snadněji komunikovat, tato schopnost následně vede k úspěšnosti takového jedince.¹²²

Osobnostní rysy jsou nedílnou součástí tvůrčího procesu.¹²³ Tvořiví jedinci jsou vůdčími osobnostmi, plně se koncentrují, jsou dominantní a nezávislí, dokáží i riskovat ovšem s plným vědomím rizik – tyto vlastnosti a dovednosti jsou podstatné pro děti, z nichž má vyrůst tvořivý jedinec.¹²⁴

¹¹³ Srov. TELCOVÁ, J. *Úvod do pedagogické psychologie*, s. 78.

¹¹⁴ Srov. MAŇÁK J. *Stručný nástin metodiky tvořivé práce ve škol*, s. 10.

¹¹⁵ Srov. PETROVÁ, A. *Tvořivost a kreativita v praxi*, s. 10.

¹¹⁶ Srov. BEAN, R. *Jak rozvíjet tvořivost dítěte*, s. 15.

¹¹⁷ Srov. DACEY, J.S.; LENNON, K.H. *Kreativita*, s. 79.

¹¹⁸ Srov. BEAN, R. *Jak rozvíjet tvořivost dítěte*, s. 10.

¹¹⁹ Srov. *Tamtéž*, s. 12.

¹²⁰ Srov. *Tamtéž*, s. 16.

¹²¹ Srov. *Tamtéž*, s. 22.

¹²² Srov. *Tamtéž*, s. 33.

¹²³ Srov. *Tamtéž*, s. 30-31.

¹²⁴ Srov. DACEY, J. S.; LENNON, K. H. *Kreativita*, s. 87.

¹²⁵ Srov. *Tamtéž*, 88 s.

Největší význam pro tvůrčí proces je následujících 10 vlastností:

- tolerance vůči dvojznačnosti
- stimulační svoboda
- funkční svoboda
- flexibilita
- ochota riskovat
- preference zmatku
- prodleva uspokojení
- oproštění od stereotypu sexuální role
- vytrvalost
- odvaha.¹²⁵

Kreativita je souhrnným označením postojů, schopností a procesů, jejichž vzájemným působením vzniká kreativní jednání.¹²⁶ Jedinec, který se účastní na kreativním procesu, tvoření, praktické kreativitě může změnit svůj postoj – např. při brainstormingu se dojde k hned několika nových a zajímavých řešení problému aj.¹²⁷ Postoj jednotlivce ovlivňuje i jeho schopnosti, tzn. osoba přijme svět jako prostor pro neomezenou působnost, přijme názory druhých a možné úhly pohledy druhých na problémy.¹²⁸ Schopnosti ovlivňující proces, kdy např. jedinec dokáže vnímat problémy, je flexibilní či dokáže vytvářet nové nápady – toto vše má velký vliv na kreativní proces.¹²⁹ Dokonce i náš postoj může zásadně ovlivnit proces, pokud se však zbavíme omezení, čímž vylepšíme svůj postoj, dojde k efektivnějšímu kreativnímu procesu.¹³⁰ Úspěšně a správně řešený úkon dle zadání s prvky originálních myšlenek jedince přináší patřičnou odměnu, ovšem funguje to i paradoxně naopak, neboť kreativní schopnosti rozvíjí o neúspěšný proces, protože díky němu se otevrou dveře k dalším možnostem řešení – z těchto důvodů proces ovlivňuje schopnosti.¹³¹ A na závěr schopnosti ovlivňují postoj, především kreativní schopnosti, jež vědomě rozvíjíme, mění náš postoj ke skutečnosti, jsou jakousi bránou do nového světa, ovšem stále pamatují na vnitřní svobodu jedince, i přesto se však často u kreativních jedinců objevuje vysoká úroveň sebeřízení.¹³²

Pro jedince se tvořivost stává něčím hluboce osobním, kdy je sám sebou a má schopnost se projevat – jedná se o individuální akt, neboť každý z nás je jedinečným, v jistých ohledech odlišný (tělesná stavba, chování, temperament aj.).¹³³

Tvořivost je pro jedince velice důležitá, jak je již nastíněno výše, obzvláště poté bude hrát velkou roli ve výtvarném projektu, jež bude popsán v praktické části. Kreativní děti, budou mít výhodu splnit zadaný úkol. O podnícení kreativity v dětech naopak ve výtvarném projektu usiluje samotný výzkumník.

¹²⁵ Srov. DACEY, J. S.; LENNON, K. H. *Kreativita*, s. 88.

¹²⁶ Srov. ŽÁK, P. *Kreativita a její rozvoj*, s. 151.

¹²⁷ Srov. *Tamtéž*, s. 151-152.

¹²⁸ Srov. ŽÁK, P. *Kreativita a její rozvoj*, s. 152.

¹²⁹ Srov. *Tamtéž*, s. 152.

¹³⁰ Srov. *Tamtéž*, s. 153.

¹³¹ Srov. *Tamtéž*, s. 153.

¹³² Srov. *Tamtéž*, s. 154.

¹³³ Srov. BEAN, R. *Jak rozvíjet tvořivost dítěte*, s. 16.

3.1.1 Bariéry kreativity

K rozvoji kreativity nepochybně přispívá schopnost rozpoznat a analyzovat faktory, které její rozvoj limitují.

Bariéry kreativity se dělí na vnitřní (uvnitř jedince) a vnější (okolní svět).¹³⁴

Vnitřní bariéry mohou představovat naše vlastní bloky, starosti či nejistotu nebo omezený čas, všechny tyto bloky dokáží jedince zbrzdit v kreativním myšlení. Tvůrčí osobnost si zakládá na otevřených sociálních vztazích, demokratickém a láskyplném vedení, často vyhledávají setkávání s odborníky, neboť si jsou vědomi, že jim tyto styky přináší inspiraci. Nejistota jako vnitřní bariéra kreativity je zejména ke vztahu k okolí, pocit selhání z neúspěchu ohrožuje jeho postavení, proto je zapotřebí, aby byl kreativní člověk obklopen podporujícími lidmi – spolupracovníky, přáteli a rodinou. Rodiče a učitelé hrají klíčovou roli v rozvoji tvořivosti dětí. Měli by vytvářet příležitosti pro kreativní činnosti a podporovat děti v jejich vlastních nápadech. Další paradox představuje zodpovědnost kreativního jedince, byť je příliš velká a jedinec si na ni netroufá, tak mu může v mnoha případech i vadit.¹³⁵

K vnějším bariérám se řadí zejména prostředí, kde se jednatel zdržuje – pracovní prostředí, domácí prostředí aj. Děti potřebují přívětivé prostředí, které podporuje jejich kreativitu. To zahrnuje jak materiální vybavení, tak příznivé klima a podnětnou atmosféru ve třídě.¹³⁶ Podmínkou pro svobodné vyjadřování jedince je bezpečné prostředí, neboť zejména děti potřebují pocit jistoty, že je nikdo nebude kritizovat ani trestat.¹³⁷ Skutečným nepřítelem tvůrčí činnosti je tmavé prostředí, ale také výrazné barvy interiéru (jedná se o rušivý element odvádějící pozornost) a hluk. Naopak kladně na jedince působí pobyt v přírodě, na čerstvém vzduchu a tichu, popř. využít relaxační hudbu. Vždy je však potřeba brát ohled na individualitu jedince, nechat jej zařídit si prostředí dle svého vkusu a stylu, jež mu vyhovuje.¹³⁸ Každé dítě se vyvíjí jiným tempem, a proto je důležité přizpůsobit výukové metody individuálním potřebám dětí. Tím se zvyšuje jejich motivace a chuť k tvoření.

Pokud nyní známe zábrany kreativity, můžeme přistoupit k jednotlivým aktivitám či metodám, které jedince pomáhají rozvíjet jeho kreativitu.

3.1.2 Aktivity/metody pro rozvoj kreativity

Mind map (v překladu myšlenková mapa) je vizuální nástroj, který slouží k organizování informací, nápadů nebo myšlenek. Myšlenkové mapy mají za cíl zkombinovat graficko-verbální vyjádření. Tímto způsobem se u nás zapojuje pravá a levá hemisféra.¹³⁹ Funguje na principu rozvětvení, kde hlavní téma je umístěno uprostřed a jednotlivé podtémata nebo nápady jsou z něj rozvětveny do různých směrů. Myšlenkové mapy mohou být kresleny ručně na papíře, nebo využívat digitální nástroje

¹³⁴ Srov. KÖNIGOVÁ, M. *Tvořivost: Techniky a cvičení*, s. 17.

¹³⁵ Srov. *Tamtéž*, s. 18.

¹³⁶ Srov. KÖNIGOVÁ, M. *Tvořivost: Techniky a cvičení*, s. 18.

¹³⁷ Srov. BEAN, R. *Jak rozvíjet tvořivost dítěte*, s. 55.

¹³⁸ Srov. KÖNIGOVÁ, M. *Tvořivost: Techniky a cvičení*, s. 18.

¹³⁹ Srov. *Tamtéž*, s. 31.

(například MindMeister nebo XMind, které umožňují vytvářet a sdílet mapy online). Výhodami takového zápisu je nejen podpora kreativního myšlení (díky vizualizaci nových nápadů a souvislostí), ale je i pomocníkem k logickému a přehlednému uspořádání informací, přičemž díky vizualizaci se informace a pojmy snadněji zapamatovávají, a navíc je můžete kdykoli snadno upravovat, přidávat nebo měnit části mapy. Myšlenková mapa funguje následovně¹⁴⁰:

1. Na začátku se vymezí centrální téma, které se obvykle umístí do středu stránky či obrazovky. Téma představuje hlavní myšlenku nebo problém, na něž se cílí.
2. Od centrálního tématu vycházejí hlavní větve, které představují klíčová témata nebo oblasti související s hlavním tématem. Tyto větve by měly být napsány jedním slovem nebo krátkou frází, která vystihuje danou oblast.
3. Každá hlavní větev může mít svoje vlastní podvětvě, představující konkrétní detaily nebo nápady týkající se daného tématu.
4. Je důležité používat barvy, obrázky, ikony nebo čáry k propojení myšlenek a vytvoření jasné struktury. Pomocí barev můžete označovat různé kategorie nebo priority, což pomáhá v rychlém přehledu a lepší orientaci.
5. Jakmile máte základní strukturu hotovou, můžete do mapy přidávat další větve a podvětvě podle potřeby. Myšlenková mapa je flexibilní a dynamická – můžete ji upravovat, doplňovat nebo měnit tak, jak se vaše myšlenky nebo plány vyvíjejí.

Brainstorming (v překladu bouře mozků, víření nápadů) se považuje za aktivizační metodu tvůrčího myšlení. Tento způsob je založen na principu odloženého úsudku, oddělné kritického myšlení od tvořivého.¹⁴¹ Využití brainstormingu slouží ke generování co nejvíce nápadů na určité téma nebo problém. Jedná se o proces, který podporuje svobodné myšlení a snahu najít co nejvíce řešení bez ohledu na jejich kvalitu nebo realizovatelnost.¹⁴² Tento proces je běžně využíván v týmové práci, ale může být efektivní i individuálně. Průběh brainstormingu je možné zaznamenat pomocí myšlenkových mapy či módních digitálních nástrojů. Obvyklý proces probíhá následovně:

1. Definování problému nebo tématu: Nejdříve je potřeba mít jasně definovaný problém nebo otázku, na kterou se chcete zaměřit. Téma by mělo být konkrétní, ale dostatečně otevřené, aby podporovalo kreativitu.
2. Generování nápadů: V tomto kroku účastníci brainstormingu (nebo jeden člověk, pokud se jedná o individuální brainstorming) vytvářejí co nejvíce nápadů. Nemají se omezovat, všechny nápady jsou vítány, i když se mohou zdát min. zvláštní nebo neuskutečnitelné. Cílem je otevřít mysl a dát prostor kreativě.
3. Žádná kritika: Během fáze generování nápadů by neměla být žádná kritika nápadů. Kritizování může bránit dalšímu přísunu nápadů a zablokovat kreativitu. Všechny nápady jsou brány v úvahu, bez ohledu na to, jak jsou originální nebo proveditelné.
4. Rozvíjení a kombinování nápadů: Jakmile je vytvořeno několik nápadů, účastníci mohou začít hledat způsoby, jak některé z nich kombinovat nebo vylepšit. Tato fáze je zaměřena na rozšíření možností, které už byly navrženy.

¹⁴⁰ Srov. ChatGPT, odpověď na otázku „Jak funguje myšlenková mapa?“, OpenAI, 27. února 2025, <https://chat.openai.com/chat>.

¹⁴¹ Srov. KÖNIGOVÁ, M. *Tvořivost: Techniky a cvičení*, s. 33.

¹⁴² Srov. *Taměž*, s. 34-35.

5. Hodnocení a výběr nápadů: Po skončení brainstormingové fáze nastává čas na kritické hodnocení a výběr nejlepších nápadů. V tomto kroku se provádí analýza toho, které nápady jsou nejvíce realizovatelné, efektivní nebo přínosné pro daný problém.¹⁴³

Hra je pro děti velmi důležitá aktivita a rodiče by se jí v tomto ohledu měli věnovat, neboť dětem může pomoci rozvinout všechny jejich dovednosti, které se jim budou v dospělosti hodit. Děti se při hře učí odpovědnosti, zručnosti, komunikace, upevnění vzájemných vazeb.¹⁴⁴ Pokud si rodič s dítětem hraje, tak uplatňuje vlastní tvořivé schopnosti na rozvoj jeho tvořivosti, představivosti a nechávají mu průchod pro jejich fantazii či se rodič pro dítě může stát inspirací.¹⁴⁵

Existuje mnoho dalších aktivit, které mohou pomoci rozvíjet tvořivost u dětí mladšího školního věku¹⁴⁶:

- **Kreslení na hudbu**, při nichž děti poslouchají různé hudební skladby a vytvářejí obrázky podle pocitů, které v nich hudba vyvolává. Tato aktivita podporuje emocionální vyjádření a kreativní myšlení.
- **Procházky do přírody**, kdy se klade důraz na pozorování okolí a následně mohou diskutovat o tom, co viděly. Při takovéto aktivitě dochází k rozvoji jejich všímavost a schopnost pozorování.
- **Výtvarné experimenty** s různými výtvarnými technikami, jako je razítkování nebo modelování z hmoty. Tyto aktivity podporují svobodnou práci s materiály a umožňují dětem objevovat nové možnosti.
- **Příběhy a dramatické hry**, jež děti vytvoří na základě svých výtvorů. Děti při činnosti podpoří svou představivost a schopnost spolupráce.

3.2 Emocionální rozvoj dítěte mladšího školního věku (v nepříznivé sociální situaci)

Výtvarné aktivity umožňují dětem vyjádřit se, rozvíjet jejich představivost a kreativitu. Děti se učí pracovat i experimentovat s různými materiály a technikami, což podporuje jejich kreativní myšlení, kognitivní rozvoj a zároveň umožňuje vyjádření osobních emocí.¹⁴⁷ Při malování, kreslení nebo modelování si mohou volně vytvářet vlastní svět, což podporuje jejich schopnost abstraktního myšlení a inovativního řešení problémů. Výtvarné činnosti, jako je kreslení, stříhání nebo lepení, pomáhají dětem rozvíjet jemnou motoriku. Tato dovednost je důležitá nejen pro umělecký růst, ale i pro další oblasti života, například psaní nebo manipulaci s předměty v běžném životě.

Různé výtvarné projekty mohou působit jako nástroj pro zpracování emocí, například při vytváření obrazů, které vyjadřují jejich radost, strach nebo zklamání.

¹⁴³ Srov. ChatGPT, odpověď na otázku „Jak probíhá brainstorming?“, OpenAI, 28. února 2025, <https://chat.openai.com/chat>.

¹⁴⁴ Srov. BEAN, R. *Jak rozvíjet tvořivost dítěte*, s. 62.

¹⁴⁵ Srov. *Tamtéž*, s. 63.

¹⁴⁶ Srov. ChatGPT, odpověď na otázku „Jaké jsou metody či techniky pro rozvoj kreativity dětí?“, OpenAI, 12. března 2025, <https://chat.openai.com/chat>.

¹⁴⁷ Srov. KRÁLOVÁ, M. Volnočasové aktivity pro děti. Z čeho vybírat? [online].

Tato kreativní aktivita jim může pomoci lépe porozumět vlastním pocitům a učit se je vyjadřovat v bezpečném a podporujícím prostředí.

Zvláštní formou činností dětí je v tomto období spontánní kresba, jež úzce souvisí s psychikou dítěte, kde se zrcadlí stupeň intelektuálního vývoje i postoje dítěte k okolí, především však jeho citové vazby.¹⁴⁸ Kresby dětí jsou realistické – děti přenesou do své tvorby, co vidí, nejsou však schopné perspektivního vidění. S koncem období se v dětech probouzí kritičnost, začne porovnávat svůj výtvar se skutečností a obvykle jsou nespokojeni. Právě z těchto důvodů děti v pozdějším věku přestávají spontánně kreslit, pokud se jim nepodaří se výtvarně vzdělat a své dovednosti zdokonalovat.¹⁴⁹

Emocionálně jsou děti mladšího školního věku více orientovány na vztahy s okolím.

3.3 Sociální rozvoj dítěte mladšího školního věku (v nepříznivé sociální situaci)

Výtvarná činnost nabízí dětem nejen způsob, jak vyjádřit své vnitřní pocity, ale také příležitost k pozitivní sociální interakci a spolupráci s ostatními. Děti, které jsou vystaveny nepříznivým podmínkám (např. v rodinách s nízkým příjmem, v azylových domech nebo v sociálně znevýhodněných oblastech), často procházejí procesy, které ovlivňují jejich sebevědomí a vztahy s okolím. I když výtvarná činnost může být individuální, často je součástí skupinových aktivit, kde děti spolupracují a sdílejí materiály. Tento sociální aspekt pomáhá dětem rozvíjet schopnosti komunikace, kooperace a respektu vůči druhým. Výtvarná aktivita v rámci skupiny (např. ve školních výtvarných kroužcích nebo ve volnočasových aktivitách) umožňuje dětem vytvářet a sdílet své umělecké výtvary s ostatními, což posiluje jejich smysl pro sounáležitost a pomáhá rozvoji sociálních dovedností. Děti se učí respektovat názory druhých a sdílet své myšlenky, což je klíčové pro jejich sociální integraci.¹⁵⁰

Společné tvůrčí aktivity mohou také napomoci v budování pozitivních vztahů mezi dětmi, což je důležité pro jejich emocionální zdraví. Děti se učí vzájemně podporovat, vyjadřovat uznání a respektovat kreativní výtvary druhých. Tento proces může zlepšit jejich sebeúctu a pomoci jim rozvinout schopnost empatie a porozumění. Také se ovšem může jednat o bezpečný způsob, jak vyjádřit své pocity, které by mohly mít problém vyjádřit slovy, což je obzvlášť důležité u dětí, které zažívají stres nebo trauma. Výtvarná aktivita může fungovat jako určitá forma emočního uvolnění, které pro děti může představit útočiště pro zpracování složitých pocitů. Lze ji tedy považovat za formu terapie, jež dětem pomáhá zpracovat jejich emoce a zkušenosti, zejména v těžkých životních situacích. Tímto způsobem mohou děti lépe zvládat stres a úzkost.

¹⁴⁸ Srov. HÁJEK, B. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, s. 90.

¹⁴⁹ Srov. HÁJEK, B. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, s. 90.

¹⁵⁰ Srov. TOLAROVÁ, A. *Spolupráce při výtvarných činnostech v mateřské škole*, s. 17 [online].

3.4 Terapeutický účinek

Vytváření výtvarných děl a zapojení se do výtvarné činnosti představuje pro děti v nepříznivé sociální situaci důležitý nástroj pro vyjádření emocí, zpracování prožitků a hledání úniku z těžkých životních podmínek. Děti vyrůstající v prostředí, které je poznamenáno ekonomickými problémy, rodinnými konflikty nebo jinými stresovými faktory, často čelí výzvám, které ovlivňují jejich psychický a emocionální vývoj. Výtvarná činnost poskytuje možnost pro introspekci, ale zároveň i pro vyjádření něčeho pozitivního – radosti, naděje nebo touhy po změně. V tomto kontextu může výtvarná činnost také fungovat jako prostředek pro posílení osobní identity a sebevyjádření, což je pro děti v těžkých životních podmínkách velmi důležité. Tato aktivita se tak stává nejen nástrojem pro zábavu a rozvoj, ale i formou terapie, která pomáhá dětem vyrovnat se s vlastními výzvami.¹⁵¹

Výtvarná činnost má pro děti v nepříznivé sociální situaci terapeutický účinek. Umělecké vyjádření nabízí dětem možnost zpracovávat složité a často bolestivé pocity, které by jinak mohly být obtížně artikulovatelné. Mohou se zaměřit na abstraktní pojetí světa kolem sebe, což rozvíjí jejich schopnost vnímat věci z různých perspektiv. Kreslení, malování, modelování nebo jiné výtvarné techniky umožňují dětem vyjádřit strach, smutek, frustraci, ale i naději a radost. Výtvarná činnost tak nejen zvyšuje sebevědomí dětí, ale také je motivuje k dalšímu objevování a učení. Tento proces jim může pomoci lépe pochopit a zvládat jejich emoce, čímž podporuje jejich psychickou stabilitu.¹⁵²

3.5 Výtvarná činnost jako nástroj pro vzdělávací podporu

Vytváření uměleckých děl může také sloužit jako prostředek k rozvoji dalších dovedností, které jsou pro děti v nepříznivé sociální situaci často klíčové pro jejich vzdělávací a profesní budoucnost. Výtvarná činnost zlepšuje jemnou motoriku, prostorovou orientaci a schopnost koncentrace i trpělivosti.¹⁵³ Navíc podporuje kreativní a kritické myšlení, což jsou dovednosti, které jsou v průběhu školní docházky velmi cenné.

V rámci vzdělávacích programů, které se zaměřují na děti znevýhodněné socioekonomickým prostředím, může výtvarná činnost sloužit jako efektivní způsob, jak zlepšit jejich motivaci k učení a pomoci jim zlepšit vztah ke škole a učení obecně. Děti, které mají v životě omezený přístup k materiálním a kulturním prostředkům, mohou výtvarnou činností objevit novou cestu, jak se vyjádřit, což může přispět k jejich větší angažovanosti v dalších školních aktivitách. Dle rámcového vzdělávání mají děti hodiny výtvarné výchovy, kde nejen uniknou testům, ale především zúročí své výtvarné nadání. Výzkumy dokládají, že umění je nedílným nástrojem rozvoje dětí každého věku.¹⁵⁴

¹⁵¹ Srov. ChatGPT, odpověď na otázku „Výtvarná činnost jako forma terapie,“ OpenAI, 31.ledna 2025, <https://chat.openai.com/chat>.

¹⁵² Srov. ChatGPT, odpověď na otázku „Výtvarná činnost jako forma terapie,“ OpenAI, 31.ledna 2025, <https://chat.openai.com/chat>.

¹⁵³ Srov. LEE, B.30 Best Art Activities or Art Project Ideas for Kids [online].

¹⁵⁴ Srov. *Taměž*, [online].

Výtvarná výchova je chápána výchovou k umění a v umění.¹⁵⁵ Díky takovémuuto předmětu si děti rozšiřují své obzory, k jednotlivým námětům do výtvarné výchovy se budeme ubírat v následující podkapitole.

3.5.1 Náměty ve výtvarné výchově

Výtvarně vzdělávací složka výtvarné výchovy poskytuje dítěti základní nástroje pro vizuální vyjádření. Učí ho pracovat s klíčovými prvky výtvarného jazyka, jako jsou linie, barvy a tvary, a zároveň rozpoznávat jejich vlastnosti v rovině i prostoru. Tato složka pomáhá dítěti pochopit vzájemné vztahy mezi těmito prvky a vede ho k ocenění jejich významu a estetických účinků. Kromě toho dítě seznamuje se základními výtvarnými technikami, materiály a nástroji, a zprostředkovává mu povědomí o jejich vyjadřovacím potenciálu.¹⁵⁶

V oblasti výtvarné výchovy existuje široké spektrum tematických námětů, které lze využít při plánování tvůrčích aktivit. Při jejich výběru je však nezbytné zohlednit specifika cílové skupiny – zejména věk dětí, úroveň jejich dovedností a individuální zájmy. Tato podkapitola nabízí inspirativní podněty pro výtvarnou tvorbu, které mohou sloužit jako praktický nástroj pro pedagogy i pracovníky v nízkoprahových zařízeních.

S ohledem na cílovou skupinu této bakalářské práce, kterou tvoří děti mladšího školního věku, budou dále představeny výtvarné náměty specificky určené právě pro tuto věkovou kategorii. Pro děti v tomto období je klíčové, aby výtvarné činnosti byly zábavné, srozumitelné a zároveň rozvíjely jejich kreativitu, estetické vnímání i základní výtvarné dovednosti. Náměty by měly odpovídat jejich rozvojovým možnostem a schopnostem, přičemž by zároveň měly stimulovat dětskou fantazii, podporovat osobní prožitek z tvorby a vést k aktivnímu zapojení. Níže jsou uvedeny konkrétní návrhy výtvarných aktivit vhodné pro děti mladšího školního věku¹⁵⁷:

Zvířata: vyobrazení oblíbeného domácího zvířete (např. mazlíčky, vodní živočichy atd.), zasazení zvířete do jeho přirozeného prostředí (les, farma, vodní svět aj.).

Příroda a roční období: kreslení nebo malování jarních květů (sněženky, tulipány, narcisy), nástin stromů a listů a různé pracování s nimi (např. koláže, obtiskování atd.), zaměření se na roční období dle aktuálního roku a využití materiálů či jiných proporcí z nich.

Fantazie a pohádky: nástin oblíbených pohádkových postav z pohádek, přesunutí pohádkové krajiny do reality (tajemné lesy, zámky atd.), vyobrazení hrdinů se super schopnostmi.

Lidská postava a portréty: lze sem zařadit autoportrét dítěte (vynalézavější děti si mohou přidat nadpřirozené schopnosti, k nimž si domyslí i příběhy), další portréty (rodiny, přátel, ale také i mazlíčků) nebo využít vlastní představivost a humor a stvořit karikatury.

¹⁵⁵ Srov. ROESELVÁ, V. *Námět ve výtvarné výchově*, s. 13.

¹⁵⁶ Srov. ROESELVÁ, V. *Námět ve výtvarné výchově*, s. 11.

¹⁵⁷ Srov. ChatGPT, odpověď na otázku „Jaké jsou výtvarné náměty pro děti v mladším školním věku?“, OpenAI, 01.dubna 2025, <https://chat.openai.com/chat>.

Kreslení příběhů a ilustrace: děti mohou vybrat oblíbenou pohádku nebo příběh a vytvořit ilustraci k určité scéně či dokonce stvořit vlastní krátké komiksy, kde budou vyprávět příběh prostřednictvím obrázků a bublin s textem.

Abstraktní a experimentální tvorba: experimentování dětí s různými geometrickými tvary a barvami a vytvářet abstraktní obrazy, které vyjadřují jejich emoce nebo nálady, pomocí prstů nebo štětců mohou děti malovat abstraktní obrazy, které budou plné barev a tvarů, což jim umožní vyjádřit se bez konkrétního tématu či vytvoření koláží z různých materiálů (např. noviny, látky, přírodní materiály aj.).

Doprava a městské motivy: malování aut, letadel nebo vlaků, ale i zaměření se na rozdíly mezi městem a vesnicí a jednotlivých motivů – např. ulic, domů, mostů či veřejných prostranstvích.

Pohyb a sport: vymezení oblíbeného sportu nebo sportu, který děti zajímá či malování nebo kreslení zvířat při běhu, skákání nebo plavání.

Svátky a oslavy: tvoření vánočních obrázků (vánoční stromečky, dárky, sněhuláci, andělé nebo Santovy soby aj.), kreslení dýní, strašidelných domů, duchů a dalších symbolů Halloweenu, malování kraslic, kuřátek, zajíčků a jarní přírody.

Příběhy a emoce: děti mohou vytvořit obrazy, které vyjadřují různé emoce (radost, smutek, strach nebo hněv – tato metoda pomáhá dětem lépe pochopit a vyjádřit jejich vlastní pocity) či kreslit dle hudby – nejprve se zaposlouchat do oblíbené písně či melodie a pokusit se o její ztvárnění prostřednictvím barev a tvarů.

Kromě výše uvedených tematických okruhů lze realizovat i konkrétní výtvarné projekty, které jsou přizpůsobeny schopnostem a zájmům dětí mladšího školního věku. Tyto aktivity by měly být nejen tvůrčí a zábavné, ale také rozvíjet estetické vnímání, jemnou motoriku, schopnost koncentrace a osobní prožitek z tvorby. Níže je uvedeno pět konkrétních výtvarných projektů, které lze snadno realizovat v prostředí nízkoprahového zařízení, školní družiny či výtvarného kroužku.

Roztavená pastelka

Tato metoda pracuje s hoblinami voskových pastelek, které se pod vlivem tepla rozpustí a vytvoří zajímavé barevné efekty. K realizaci je zapotřebí voskový papír, staré pastelky, žehlička, skicovací pera a noviny. Pastelky se nastrohají na malé hoblinky, které se rozprostřou mezi dva přehnuté kusy voskového papíru. Celý povrch se následně přikryje novinami a za nízké teploty přežehlí. Noviny absorbují přebytečný vosk a na papíru vznikne originální barevná kompozice. Hotové dílo je možné dále dotvořit skicovacími pery. Aktivita podporuje senzomotoriku a rozvíjí vnímání barevných kombinací.¹⁵⁸

Potisk citrusových plodů

Pro tuto techniku jsou potřeba citrusové plody (např. pomeranče, citrony), temperové barvy, štětce, listy, kreslicí papír a nůž. Plody se rozříznou napůl a vymačkají se z nich šťávy. Poloviny citrusů se následně pomalují barvou a tisknou se na papír.

¹⁵⁸ Srov. LEE, B. 30 Best Art Activities or Art Project Ideas for Kids [online].

Kombinací se strukturovanými listy lze dosáhnout zajímavých přírodních motivů. Aktivita podporuje tvořivost a přirozený zájem o přírodu.¹⁵⁹

Květiny z kartonu na vajíčka

Projekt využívá recyklovatelný materiál – obaly od vajec. Z kartonu se vystřihnou tvary připomínající okvětní lístky, které se dále tvarují, barví a kombinují. Jako stonek lze využít papírové brčko nebo špejli. Do středu květu lze přilepit barevnou pomlázku či jiný dekorativní prvek. Aktivita propojuje ekologické vnímání s jemnou motorikou a představivostí dítěte.¹⁶⁰

Výroba trika s vlastním designem

Tato činnost umožňuje dětem vytvořit si jedinečný oděv. Potřebujeme bílé bavlněné tričko, akrylové barvy, štětce a drobné pevné předměty pro otisky (např. listy, šablony). Tričko se lehce navlhčí a rozprostře na pevný povrch. Děti aranžují zvolené předměty na tričko a následně aplikují barvu pomocí štětce nebo spreje. Po zaschnutí je možné návrh dále doplnit fixami na textil. Aktivita podporuje sebevyjádření a estetické cítění.¹⁶¹

Malovaný kámen

Jedná se o jednoduchý, ale vizuálně velmi atraktivní projekt. Na hladké kameny se nejprve aplikuje základní bílý nátěr ve spreji. Po zaschnutí děti využívají akrylové barvy a tenké fixy k dotvoření dekorací, ornamentů, symbolů nebo miniaturních obrázků. Malované kameny mohou sloužit jako dekorace, talismany nebo osobní dárek. Činnost rozvíjí trpělivost, koncentraci a smysl pro detail.¹⁶²

¹⁵⁹ Srov. LEE, B. 30 Best Art Activities or Art Project Ideas for Kids [online].

¹⁶⁰ Srov. *Tamtéž* [online].

¹⁶¹ Srov. *Tamtéž* [online].

¹⁶² Srov. *Tamtéž* [online].

4 Praktická část

V této kapitole se plynule přesuneme k výtvarnému projektu, který bude podrobně představen. Zaměříme se na jednotlivé složky projektu, definovaný cíl, stejně jako na samotný způsob jeho realizace. Součástí bude také popis motivačních strategií, které byly využity k zapojení dětí mladšího školního věku do dané činnosti, přičemž bude zohledněna i technická vybavenost, volba vhodného materiálu a časové vymezení aktivity. V závěru bude popsán průběh projektu, jeho celkové zhodnocení a reflexe jednotlivých výtvarných činností.

4.1 Realizace výtvarně-výchovného projektu

Praktická část bakalářské práce se realizovala v NZDM V.I.P. v Českých Budějovicích v prosinci 2024. Námětem této práce se vzhledem k ročnímu období stalo zimní období, které je neoddelitelně spojeno s vánočními svátky. Vánoční čas je pro děti jedním z nejradostnějších a emocionálně nejbohatších období v roce. Toto období je charakteristické příjemnými zážitky, jako je pečení a vůně cukroví, zdobení vánočního stromku, výměna dárků a celková sváteční atmosféra, která podporuje prožívání pozitivních emocí a rodinnou sounáležitost.

Před zahájením výtvarného projektu jsem měl možnost seznámit se se skupinou dětí, s cílem navázat vzájemný kontakt a vytvořit příznivé podmínky pro následnou spolupráci. Společně jsme realizovali úvodní aktivitu – pečení a zdobení perníčků – která sloužila nejen jako prostředek k navázání vztahu, ale i k podpoře týmové práce a uvolnění atmosféry. Paralelně jsem zařadil několik krátkých výtvarných činností, jejichž cílem bylo diagnostikovat výtvarné dovednosti dětí, zejména v oblasti jemné motoriky, tvořivosti a imaginace.

Sociální pracovníce jsem předem informoval o koncepci a obsahu výtvarného projektu, abych předešel duplicitě s jejich aktivitami plánovanými na prosinec. Součástí konzultace bylo rovněž představení časového rozvrhu jednotlivých činností a přehledu potřebného materiálu. Většina výtvarných pomůcek byla k dispozici v zařízení, některé specifické položky jsem si však přinesl sám, abych měl jistotu, že budou všechny aktivity řádně zajištěny.

Počet účastníků se v jednotlivých dnech lišil, nicméně některé děti se zapojily do všech plánovaných výtvarných aktivit. Při přípravě projektu jsem vycházel jak z odborné literatury a elektronických zdrojů, tak i z vlastních praktických zkušeností. Do navržených aktivit jsem vědomě zařazoval běžně dostupné materiály, které lze nalézt v domácím prostředí nebo v jeho blízkosti. Cílem bylo ukázat dětem, že i z obyčejných předmětů lze vytvořit kreativní a hodnotné výtvarné dílo, a zároveň jim poskytnout dovednosti, které mohou dále rozvíjet v dalších výtvarných činnostech.

4.2 Cíl výtvarně-výchovného projektu

Za hlavní cíl se pokládá vytvořit a realizovat v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež volnočasový výtvarně-výchovný vzdělávací projekt zaměřený na rozvoj kreativity dětí ve věku 6-11let.

Takto vytyčeného cíle jsem se snažil dosáhnout pomocí stanovených výchovně-vzdělávacích cílů k dané výtvarné činnosti, tzn. u každé aktivity jsem stanovil dílčí výchovně-vzdělávací cíle s ohledem na věk, danou aktivitu a používaný materiál.

4.3 Průběh činností

Před realizací každé výtvarné činnosti jsem připravil potřebný materiál, upravil pracovní prostor – vymezil pracovní plochu, připravil židle a zajistil pohodlné uspořádání kolem velkého stolu. Po přivítání dětí jsem se je snažil vhodně motivovat a naladit na nadcházející činnost. Následně jsem je postupně provedl celou aktivitou – představil jsem výtvarný námět, vysvětlil konkrétní úkol, použitou techniku i materiály, se kterými budeme pracovat. Děti byly zároveň seznámeny s jednotlivými etapami práce, aby měly jasnou strukturu a přehled o průběhu aktivity. Na závěr proběhla společná reflexe a zhodnocení činnosti, které sloužily k upevnění prožitku, pojmenování zkušeností a zpětné vazbě.

4.4 Realizované výtvarné činnosti

V této podkapitole se představí jednotlivé 4 výtvarné projekty, které jsou detailněji popsány a v přílohách jsou tato díla i doložena.

4.4.1 Vánoční stromeček a ozdoby z bramborových razítek

Námět

Vánoční stromeček a ozdoby z bramborových razítek

Úkol

Pomocí temperových barev namalovat vánoční stromeček, jež se ozdobí pomocí brambor, které se rozříznou a vykrojí.

Výchovně-vzdělávací cíle

Kognitivní cíl

- ✓ Dítě rozvíjí výtvarnou tvořivost

Afektivní cíl

- ✓ Dítě získává kladný vztah ke kulturnímu dědictví

Psychomotorický cíl

- ✓ Dítě si procvičí jemnou motoriku při vyřezávání

Motivace

Na úvod setkání jsem děti srdečně přivítal a snažil se je vhodně naladit na nadcházející výtvarnou činnost. Aktivitu jsem uvedl krátkým příběhem, který jsem dětem vyprávěl v tlumeném osvětlení pro umocnění atmosféry, přičemž jsem je vyzval, aby zavřely oči a v klidu poslouchaly.

Poté jsem dětem převyprávěl příběh o vánočním stromečku. *„Představte si, že jste malí skřítkové ze Severního pólu, kteří pomáhají Santovi s výzdobou jeho kouzelného domu. Letos ale ozdoby nedorazily – ztratily se po cestě ze skřítků dílny! A tak Santa poprosil právě nás, šikovné tvůrce, abychom mu pomohli ozdobit jeho vánoční stromeček. Máme tady kouzelné brambory, které když otiskneme do barvy, vykouzlí ty nejkrásnější tvary – hvězdičky, baňky, stromečky... Vyrábíme pro samotného Santu, tak si dáme záležet!“*

Následovala krátká diskuse, během které jsem děti zapojoval pomocí otázek směřujících ke konkrétním poznatkům. Zajímalo mě, z jakého typu stromů se vyrábí vánoční stromeček. Děti uváděly smrk, borovici a další. Směřoval jsem jejich pozornost k rozlišení, zda jde o strom listnatý, či jehličnatý – odpověď „jehličnatý“ zazněla jednomyslně. Zaměřil jsem se i na samotné zdobení stromečku – ptal jsem se, kdo doma stromeček zdobí: zda rodiče, nebo Ježíšek. Odpovědi se lišily, což odráželo individuální zkušenosti dětí. Dále jsme společně hovořili o typických barvách stromku, jeho kmenu a výzdobě – co všechno se na něm může objevit.

Na základě těchto podnětů jsme plynule přešli k samotné výtvarné realizaci. Děti nejprve výtvarně ztvárnily stromek a následně jej pomocí připravených bramborových razítek kreativně a pečlivě ozdobily.

Technika

Malování temperami, vyřezávání brambor o obtisk.

Materiál

Tužka, tempery, štětce, čtvrtka A4, brambora a kuchyňský nůž.

Časová dotace

60 min

Průběh činnosti

Po úvodním přivítání a motivační části si děti samostatně vyzvedly potřebné výtvarné pomůcky připravené na pultu. Následně na výkres formátu A4 (čtvrtku) kreslily obrys vánočního stromečku. Každé dítě zvolilo vlastní výtvarný přístup – některé pracovaly se stylizovaným trojúhelníkovým tvarem, jiné s více rozvětvenou formou stromu. V dalším kroku použily temperové barvy a stromek vymalovaly. Hotové práce odložily stranou k zaschnutí.

Poté následovala práce s netradičním materiálem – bramborou. Děti rozkrojily bramboru napůl a do plochy vytvořily jednoduchý reliéfní tvar (např. hvězdu či jiný symbol), který posloužil jako tisková matrice. Barvu nanášely na zvláštní papír a obtiskem pak přenášely motivy na již připravený stromeček – tím vznikaly vánoční ozdoby a dekorativní prvky.

Hodnocení

Během volnočasové výtvarné činnosti jsem měl možnost pozorovat dovednosti dětí zejména v oblasti práce se štětcem při malbě temperami. Hodnocena byla především míra tvořivosti, trpělivosti, vytrvalosti a schopnosti samostatného rozhodování – zejména při návrhu a zpracování bramborových razítek. Významným aspektem bylo také sledování, jak děti zvládají jemnou motoriku a práci s nástrojem při vyřezávání tvarů.

Reflexe realizované činnosti

Realizovaná výtvarná aktivita dětem nabídla možnost kombinovat tradiční výtvarné techniky s netradičním materiálem (brambory jako tiskové nástroje), čímž podpořila jejich kreativitu a rozvoj motorických dovedností. Děti prokázaly základní znalosti barev, nicméně u některých bylo patrné ztížení při zachování proporcí výtvarného motivu v rámci daného formátu. Tento problém byl operativně řešen poskytnutím cvičných papírů.

Důležitým výchovně-vzdělávacím prvkem byla motivační složka aktivity – tematický příběh, který dětem pomohl lépe porozumět vánoční symbolice a atmosféře. V průběhu činnosti se ukázala potřeba asistence při vyřezávání tvarů do brambor – i přes použití jednoduchých nástrojů bylo nutné dbát na bezpečnost a korektní techniku práce.

Celkově lze aktivitu hodnotit jako úspěšnou – děti naplnily stanovené cíle, pracovaly tvořivě a s nasazením, rozvíjely jemnou motoriku i trpělivost, a vytvořily výtvarná díla odpovídající zadání. Výstupy byly esteticky hodnotné a odrážely individuální přístup každého dítěte. Zároveň se potvrdilo, že některé části aktivity (zejména práce s razítky) byly pro část dětí náročnější – s tímto faktem jsem však počítal, neboť skupinu tvoří heterogenní kolektiv s dobrovolnou docházkou, čímž se mění složení účastníků jednotlivých aktivit.

Vánoční stromeček a ozdoby z bramborových razítek jsou součástí přílohy č.1, obrázek č. 1.

4.4.2 Zimní krajina

Námět

Zimní krajina

Úkol

Zachytit výtvarné ztvárnění zimní krajiny na černý výkres formátu A4 za využití přírodních materiálů a vaty, se zaměřením na kompoziční uspořádání a prostorové vnímání.

Výchovně-vzdělávací cíle

Kognitivní cíl

- ✓ Dítě rozvíjí výtvarnou tvořivost a schopnosti samostatně plánovat kompozici.

Afektivní cíl

- ✓ Dítě se učí vyjadřovat své pocity a myšlenky prostřednictvím výtvarného projevu

Psychomotorický cíl

- ✓ Dítě si procvičí jemnou motoriku při manipulaci s drobnými přírodními materiály (lámání klacíků, práce s lepidlem).

Motivace

Děti jsem nejprve oslovil, abych si získal jejich pozornost a mohl jim převyprávět krátký příběh. „*Dobré odpoledne, děti. Dnes vás vezmu na malé zimní putování. Představte si, že hluboko v tichém lese, pod vrstvou sněhu a mezi zasněženými stromy, stojí malá dřevěná chaloupka. Možná v ní bydlí hodná babička, možná skřítek, nebo třeba někdo, kdo rád v zimě peče koláče a dívá se z okna na zasněžené větve. Teď si na chvíli zhasneme, zavřeme oči a budeme poslouchat, co nám ten lesní příběh šeptá.*“

Dětem jsem nechal minutu, aby v nich rezonoval popis a následně jsem pokračoval.

„A protože máme fantazii plnou obrázků, dnes si takovou zimní chaloupku vytvoříme. Představte si, že budeme jako malí architekti a lesní návrháři. Chaloupku si postavíme z přírodních pokladů, které si půjdeme nasbírat do našeho parku – větvičky, listí, kousky kůry, mech. Z toho pak vytvoříme lesní zimní krajinu. A možná – když budeme tvořit s fantazií a klidem – naše chaloupky ožijí a uvidíme z jejich komínů stoupat kouzelný dým.“

Příběh vyvolal představy o zimní krajině, zasněžené chalupě a lese plném stromů. Následovala společná diskuse, kde děti sdílely své dojmy – zmiňovaly chaloupku, sníh i množství stromů. Na základě těchto odpovědí jsem představil plán dnešní činnosti – vytvoření vlastní zimní krajiny s využitím přírodnin, které si děti nasbírají během krátké vycházky do nedalekého parku (Palackého náměstí).

Technika

Lámání a lepení přírodních materiálů (klacíků, větviček), kombinace s vatou jako symbolickým ztvárněním sněhu.

Materiál a pomůcky

Přírodní materiály, vata, lepidlo, černá čtvrtka A4

Časová dotace

60 min

Průběh činnosti

Po motivační části a úvodním rozhovoru jsme se společně s dětmi oblékli a vyrazili do blízkého parku, kde si každé dítě individuálně nasbíralo přírodní materiály potřebné k výtvarné práci. Po návratu jsme zahájili samotnou výtvarnou činnost. Některé děti projevily snahu začít lepením sněhové pokrývky, proto jsem jim doporučil nejprve si kompozici rozvrhnout a jednotlivé prvky (klacíky, větvičky) pouze přikládat, než je trvale přilepí. Nakonec děti dotvářely sněhové detaily pomocí vaty, která byla aplikována až po upevnění ostatních prvků, aby nenarušila celkovou rovnováhu kompozice.

Hodnocení

Hodnocení bylo zaměřeno zejména na originální přístup k zobrazované zimní krajině, kompoziční uspořádání prvků a schopnost práce s výtvarným materiálem.

Sledujícím kritériem byla i přesnost při nanášení lepidla a manipulaci s drobnými přírodními prvky.

Reflexe realizované činnosti

Po motivaci jsem si s dětmi povídal o příběhu, abych zjistil informace, které si z příběhu

Aktivita měla mezi dětmi velmi pozitivní ohlas, a to i díky zapojení do sběru materiálu v reálném prostředí. Výtvarná technika podporovala nejen rozvoj estetického vnímání, ale i prostorového uvažování a schopnosti plánovat kompozici. U starších dětí se projevila větší samostatnost při tvorbě, mladší děti naopak potřebovaly více podpory v podobě konkrétního vedení a verbální instruktáže.

V průběhu činnosti došlo také ke konfliktům, kdy si některé děti neúmyslně zasahovaly do práce druhých. Tyto situace byly využity jako příležitost k rozvoji sociálních dovedností – důrazu na ohleduplnost, spolupráci a respektování osobního prostoru.

Výsledné práce byly rozmanité, osobité a esteticky působivé. Ukázalo se, že i s omezenými a přírodně laděnými materiály lze dosáhnout hodnotných výtvarných výstupů, které naplňují jak kreativní, tak výchovné cíle.

Dětem se povedlo vyobrazit zimní krajinu dle zadání. Zimní krajina je součástí přílohy č.2, obrázek č. 2.

4.4.3 Látkový Mikuláš

Námět

Látkový Mikuláš

Úkol

Vytvořit podobiznu Mikuláše pomocí barevných látek s důrazem na výběr vhodných barev a využití celé plochy formátu.

Výchovně-vzdělávací cíle

Kognitivní cíl

- ✓ Dítě rozvíjí výtvarnou tvořivost

Afektivní cíl

- ✓ Dítě si osvojuje kladný vztah k tradičním postavám a zvykům

Psychomotorický cíl

- ✓ Dítě se učí jemnou motoriku při stříhání a lepení látky

Motivace

Zpočátku jsem se s dětmi přivítal a pokusil je naladit na následující výtvarnou aktivitu. „Dobré odpoledne, děti! Dnes vám chci vyprávět příběh o hodném pánovi, který se jmenoval Mikuláš. Mikuláš měl vždy plné kapsy dárků, které rozdával dětem, a byl známý svou laskavostí. Ale jednou se stalo něco zvláštního – Mikuláš přišel o své krásné oblečení. Jeho plášť a čepice už byly staré a opotřebované, a Mikuláš věděl, že potřebuje něco nového, aby mohl dál dětem rozdávat radost.

Mikuláš navštívil ševce a řekl: „Potřebuji nové oblečení, abych mohl dál dětem nosit dárky. Mohl bys mi pomoci?“

Švec, který byl velmi šikovný, se na Mikuláše podíval a řekl: „Mikuláši, proč bychom ti neudělali celé nové oblečení z látky, které bude opravdu kouzelné? Takhle nebudeš jen nosit plášť, ale budeš i vypadat jako ten nejmilejší Mikuláš na světě!“

Mikuláš byl nadšený! 'To by bylo skvělé!' řekl, a tak se začalo přemýšlet, jaký Mikulášův nový oblek bude. Bude mít červený plášť a čepici? Jaký tvar bude mít jeho kabát, a co všechno by měl mít na sobě? Měl by mít třeba hůl a zlatý kříž, který bude na jeho plášti svítit?“

A teď, děti, přijde na řadu naše velké tvoření! Mikuláš potřebuje nové oblečení, a my mu s tím pomůžeme! Dnes si vyrobíme celého Mikuláše z látky – od čepice po plášť, od rukavic až po jeho kouzelný pytel. Jak by měl Mikuláš vypadat? Jaké barvy a tvary použijeme? A co všechno by měl mít na sobě, aby vypadal co nejkouzelněji a nejmileji?“

Po přivítání jsem dětem představil postavu Mikuláše prostřednictvím tematického příběhu, který navodil příjemnou a tvořivou atmosféru. Děti se dozvěděly, že Mikuláš přišel o své staré oblečení a potřebuje nové, aby mohl i nadále rozdávat dárky. Společně jsme přemýšleli, jak by měl jeho nový kabát, čepice či plášť vypadat, zda by měl mít např. hůl nebo kříž jako symbol.

Příběh měl za cíl rozvíjet dětskou představivost a aktivně je zapojit do plánování činnosti. Následovala diskuse, během níž jsem si ověřil porozumění – děti popisovaly barvy, tvary, doplňky i Mikulášovy tradiční společníky. Na základě získaných poznatků jsem přešel k výtvarnému zadání: vytvořit Mikulášův nový šatník z látky.

Na základě sesbíraných informací jsem mohl k přejít k zásadní otázce: „Děti, chtěly byste dneska hodnému Mikulášovi vyrobit oblek, aby mohl jít za dětmi a dát jim dárky?“

Technika

Kresba návrhu, vystřihování a lepení kusů textilu na papír.

Materiál

Bílá čtvrtka A4, barevné textilie, lepidlo (barevné – fialové, pro lepší kontrolu nanášení), tužky, nůžky.

Časová dotace

60 minut

Průběh činnosti

Po úvodní motivační části jsem dětem vysvětlil, jak postupuje švec – nejprve si návrh nakreslí, poté jej přenese na látku a vystříhne. Děti si tedy na formát A4 nakreslily postavu Mikuláše, následně jednotlivé části vystříhly z papíru a použily je jako šablony k obkreslení na připravené látky.

Barevné fialové lepidlo usnadnilo orientaci v nanášení – děti jasně viděly, kde již lepidlo aplikovaly, a zároveň se barva po zaschnutí ztratila, aniž by narušila estetiku práce. V průběhu tvoření jsem upozorňoval na důležitost volby správných tvarů a proporcí. Děti pracovaly individuálně, dle své představy o vzhledu Mikuláše.

Hodnocení

Hodnocena byla zejména schopnost analytického myšlení – např. rozčlenění postavy na jednotlivé části. Dále jsem sledoval úchop nůžek, přesnost při vystřihování a schopnost manipulace s látkou při lepení. Důraz byl kladen také na výběr vhodných barev a využití celého formátu výkresu.

Reflexe realizované činnosti

Téma Mikuláše bylo dětem blízké, neboť jej znaly z osobní zkušenosti a aktuálního období. Použití látky jako hlavního výtvarného materiálu obohatilo jejich dosavadní zkušenosti a podpořilo otevřenost k novým výtvarným přístupům.

V průběhu činnosti se ukázalo, že práce s textilem je pro některé děti náročnější – látky se při obkreslování kroutily, tvarování vyžadovalo jemnou manipulaci. Dětem bylo doporučeno zjednodušovat tvary, a pro příště bych doporučil látku vypnout nebo připevnit např. špendlíky, aby se s ní lépe pracovalo. I přesto se jednalo o zajímavou výzvu v oblasti jemné motoriky, ale také jejich trpělivost a kreativního řešení problému.

Ukázalo se, že pro příští podobnou aktivitu by bylo vhodné zavést fixaci látky pomocí špendlíků nebo jiné podpůrné metody.

Na základě zkušeností z předchozích výtvarných aktivit děti lépe využívaly formát výkresu a pracovaly s větší samostatností. Všechny děti použily při tvorbě 4–6 různých barev textilu a výsledné výtvary byly vizuálně rozmanité a esteticky hodnotné. Úkol byl splněn, děti dokázaly Mikuláše nejen výtvarně zpracovat, dětem se povedlo si upevnit kulturní identitu skrze práci s tradiční postavou, ba dokonce se i do jeho příběhu vžít.

Děti zhotovením Mikuláše splnily cíl i zadání. Látkový Mikuláš je součástí přílohy č. 3, obrázek č. 3.

4.4.4 Santova čepice

Námět

Čepice Santy

Úkol

Vytvořit čepici Santy pomocí rozstříhaných kousků papíru, které budou sypány na vrstvu lepidla. Důraz je kladen na barevnou harmonii a techniku aplikace papíru na předem připravený základ.

Výchovně-vzdělávací cíle

Kognitivní cíl

- ✓ Dítě rozvíjí výtvarnou tvořivost, prohloubí své zkušenosti s technikou vyobrazení předmětu pomocí sypání kousků papírků na lepidlo, což podporuje prostorovou představivost.

Afektivní cíl

- ✓ Dítě si osvojuje radost z procesu tvorby a objevování nových výtvarných technik, dítě si rozvine schopnost experimentovat s různými materiály a technikami.

Psychomotorický cíl

- ✓ Dítě si procvičí jemnou motoriku - manipulaci s drobnými materiály a rozvíjí cit pro přesnost a koordinaci pohybů (sypání papírků na lepidlo)

Motivace

Děti jsem nejprve oslovil, abych si získal jejich pozornost a mohl jim převyprávět krátký příběh. „Dobré odpoledne, děti. Dnes vám povím krátký příběh o jedné velmi zvláštní čepici. Nebyla to ledajaká čepice – byla to čepice samotného Santy! Tahle čepice s ním byla už spoustu let. Procestovala s ním celý svět, zažila spoustu sněhu, mrazu, radosti i smíchu. Ale víte co? Letos už ho čepice nezačala hrát tak jako dřív. Byla trošku ošoupaná, tenká, a když foukal vítr, Santovi z ní lezly ouška ven a byla mu zima. 'To takhle nepůjde,' řekl si Santa a rozhlédl se kolem sebe. 'Potřebuju novou, teplou a hebkou čepici, než znovu vyrazím rozdávat dárky!' A právě v tu chvíli si vzpomněl na vás – na šikovné děti, které umí krásně tvořit. Kdo jiný by mu mohl pomoci než právě vy? Tak co, děti, chtěly byste dnes Santovi vytvořit novou čepici? Takovou, která ho krásně zahřeje, bude měkoučká, barevná a bude mít třeba i bambuli na konci?“

Na začátku jsem dětem vyprávěl krátký příběh o Santa Clausovi a jeho ošoupané čepici, která už nebyla schopná ho pořádně zahřát. Santa se rozhodl, že potřebuje novou, teplou a barevnou čepici, a protože ví, jak jsou děti šikovné, obrátil se na ně s prosbou o pomoc. Děti měly možnost vyjádřit svou představivost a navrhnout, jak by mohla čepice Santy vypadat – jaké barvy a detaily by měla mít.

Technika

Sypání kousků papíru na lepidlem pokrytou plochu, kde se děti soustředí na přesnost a kreativitu při tvoření čepice.

Material

Barevné papíry (červený a bílý), černá čtvrtka A4, nůžky, lepidlo a tužka.

Časová dotace

30-45 min

Průběh činnosti

Po přivítání a motivaci si děti vzaly materiál z pultu a začaly tvořit. Nejprve si na bílou čtvrtku A4 nakreslily obrys čepice a vystříhly ji. Tento obrys následně nalepily na černý formát. Poté si děti rozstříhaly červený a bílý papír na malé kousky. Nanesly tenkou vrstvu lepidla na část čepice a začaly sypat papírky na tuto vrstvu. V průběhu pracovního procesu děti opatrně skleply zbylé papírky, aby je opět přilepily na volné plochy, a pokračovaly takto až do úplného pokrytí čepice.

Hodnocení

Při volnočasové výtvarné aktivitě jsem hodnotil, jak děti přemýšlejí nad kompozicí čepice a její barevnou harmonií, originalitu a kreativitu ve volbě barev a tvarů, rychlost a preciznost při střihu papírků a také správné použití lepidla a techniku sypání, která ovlivňuje konečný vzhled výsledného díla.

Reflexe realizované činnosti

Děti prokázaly velkou kreativitu při výběru barev, ale některé se při práci s papírky potýkaly s problémy v oblasti přesnosti. Tato aktivita byla zaměřena na kolážovou techniku a rozvoj prostorové orientace při práci s drobnými papírovými prvky. Děti byly vedeny k vlastní představivosti při návrhu tvaru čepice a k hledání barevné harmonie. Některé děti nedodržovaly postup nanášení lepidla, což mělo za následek, že papírky se nelepily správně. Tento problém jsem vysvětlil a ukázal, jak správně aplikovat lepidlo na menší plochy, aby bylo možné jednotlivé kousky papíru přitisknout a neztratily svou strukturu. U mladších dětí jsem korigoval rychlost střihu a sypání papírků, aby se předešlo tomu, že by se materiál rychleji ztratil nebo nebyl dostatečně soustředěný na požadované místo. Některé děti si musely kousky papíru přistříhnout, aby dokončily čepici bez mezer, což ukázalo jejich schopnost reagovat na výzvy a přizpůsobit se potřebám tvorby. Celý proces přispěl k rozvoji logického uvažování i výtvarného cítění. Reflexe ukázala, že děti práci vnímaly pozitivně a výsledky odpovídaly zadání. Aktivita rovněž podpořila spontánní kooperaci mezi dětmi, která vznikla při sdílení materiálu i radách v průběhu tvorby.

Výsledné čepice splnily požadovanou barevnou harmonii a všechny děti se zabavily a uspokojily s výsledkem. Závěrem jsem si ověřil, že cíle byly splněny – děti nejen vytvořily krásnou čepici, ale zároveň se seznámily s novou technikou sypání a lepení.

Děti zhotovením úkolu splnily cíl i zadání. Santova čepice je součástí přílohy č. 4, obrázek č. 4.

Závěr

Bakalářská práce s názvem Výtvarná činnost jako volnočasová aktivita dětí v nepříznivé sociální situaci se zabývala významem a přínosem výtvarných aktivit realizovaných ve specifickém prostředí nízkoprahového zařízení pro děti a mládež (NZDM). Hlavním cílem práce bylo navrhnout, realizovat a reflektovat výtvarně-výchovný projekt určený dětem ve věku 6 až 11 let, jehož záměrem bylo nejen podpořit rozvoj tvořivosti, ale také přispět k rozvoji sociálních, emočních a motorických dovedností, a to zejména u dětí, které se nacházejí v nepříznivých životních podmínkách.

V teoretické části byla nejprve vymezena vývojová specifika mladšího školního věku a popsány hlavní potřeby dětí v tomto období. S důrazem na děti v sociálním znevýhodnění byly představeny principy fungování nízkoprahových zařízení a jejich význam v oblasti prevence a podpory. V další části práce byl blíže analyzován význam výtvarné činnosti, a to z hlediska rozvoje kreativity, emocí a sociálních dovedností dítěte. Bylo potvrzeno, že výtvarná činnost nejen podporuje kreativitu, ale také významně přispívá k emocionálnímu a sociálnímu rozvoji dětí, zejména v těžších životních obdobích. Výtvarné činnosti byly identifikovány jako účinný nástroj pro podporu sebevyjádření a rozvoj jemné motoriky, což je obzvlášť důležité u dětí zasažených sociálními problémy. Popsány byly i terapeutické účinky výtvarné práce a její potenciál jako nástroje neformálního vzdělávání.

Praktická část práce navázala na poznatky z části teoretické a byla věnována návrhu a uskutečnění výtvarně-výchovného projektu v konkrétním NZDM V.I.P. v Českých Budějovicích. Projekt byl rozčleněn do několika dílčích aktivit, které byly tematicky zasazeny do zimního a předvánočního období. Mezi realizované výtvarné činnosti patřilo například tvoření vánočního stroměčku a ozdob z bramborových razítek, zimní krajina z přírodnin a vaty, látkový Mikuláš či čepice Santy vytvořená technikou sypání papírků. Všechny aktivity byly navrženy tak, aby stimulovaly kreativitu, podporovaly kooperaci mezi dětmi a zlepšovaly jejich schopnost pracovat s různými materiály. Z průběhu jednotlivých aktivit vyplynulo, že děti prokázaly velký zájem o výtvarné tvoření a měly možnost zlepšit své dovednosti nejen ve výtvarném umění, ale také v oblasti spolupráce a vytrvalosti.

Reflexe jednotlivých aktivit prokázala, že děti se výtvarného tvoření účastnily s velkým zájmem, přirozenou tvořivostí a aktivním zapojením. V rámci hodnocení bylo možné sledovat nejen zlepšení v technické stránce výtvarného projevu (například úchop nůžek, přesnost při lepení, kombinování barev), ale rovněž pokrok v oblasti sociálních dovedností, jako je spolupráce, respektování pokynů a schopnost soustředění. Z výsledků projektu je patrné, že výtvarné aktivity mají pozitivní vliv na děti ve věku 6–11 let, zejména v nízkoprahovém zařízení, kde mají možnost vyjádřit se a rozvíjet svou tvořivost v bezpečném a podpůrném prostředí. Projekt se ukázal jako efektivní nástroj pro zlepšení jejich sociálních dovedností, sebevědomí a emocionální pohody. Výsledky ukazují, že pravidelná účast na výtvarných aktivitách může mít dlouhodobý pozitivní dopad na jejich schopnost vyrovnávat se s těžkými životními situacemi a podporovat jejich osobní růst.

Projekt naplnil stanovené cíle – děti měly možnost zažít úspěch, vytvořit vlastní výtvarné dílo, rozvíjet svou tvořivost a zapojit se do smysluplné volnočasové aktivity. Zároveň bylo zřejmé, že pravidelné a strukturované výtvarné aktivity mohou v prostředí NZDM plnit důležitou roli nejen z hlediska prevence sociálně-patologických jevů, ale i jako prostředek podpory psychosociálního vývoje dětí.

Z pedagogického hlediska lze výtvarné činnosti vnímat jako účinný nástroj neformálního vzdělávání, který umožňuje dětem získávat nové dovednosti zážitkovou formou. V prostředí nízkoprahového zařízení navíc výtvarné aktivity přispívají k vytváření důvěry mezi pracovníky a dětmi, a tím posilují samotný výchovně-preventivní potenciál zařízení. Na základě získaných poznatků lze konstatovat, že výtvarná činnost představuje přirozený a efektivní prostředek, jak dětem nabídnout kvalitní trávení volného času, posílit jejich rozvoj a poskytnout jim bezpečný prostor pro sebevyjádření. Práce tak přináší důkaz o přínosnosti výtvarné výchovy v kontextu volnočasové pedagogiky a zároveň inspiraci pro další pedagogické pracovníky a pracovníky v sociálních službách.

Pro další praxi se doporučuje výtvarné aktivity plánovat systematicky, s ohledem na aktuální potřeby a možnosti dětí, a zároveň využívat pestré spektrum technik i materiálů – ideálně takových, které jsou snadno dostupné a podporují smyslové vnímání a představivost. Součástí dalšího rozvoje výtvarných projektů v NZDM by měla být i větší míra propojení s jinými formami neformálního vzdělávání (např. dramatická nebo hudební výchova), případně možnost zapojení širší komunity (rodiče, dobrovolníci).

Z výzkumného hlediska by bylo přínosné věnovat se podrobnějšímu sledování dlouhodobého vlivu výtvarných činností na psychický a sociální vývoj dětí v nepříznivé sociální situaci. Kromě kvalitativní zpětné vazby by bylo možné zapojit i kvantitativní metody a sledovat změny v oblasti sebehodnocení, sociálních kompetencí či míry začlenění dětí do kolektivu.

Závěrem lze konstatovat, že výtvarné činnosti představují velmi cenný nástroj volnočasové pedagogiky, který dokáže citlivě reagovat na individuální potřeby dětí a významně přispět k jejich komplexnímu rozvoji. V kontextu nízkoprahových zařízení pak nabývají tyto aktivity ještě hlubšího rozměru – stávají se prostředkem podpory, integrace i naděje.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

ALLEN, Eileen K.; MAROTZ, Lyn R. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-614-4.

BEAN, Reynold. *Jak rozvíjet tvořivost dítěte*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-035-9.

DACEY, John S.; LENNON, Kathleen, H. *Kreativita*. Praha: Grada, 2000. ISBN 80-7169-903-9.

HÁJEK, Bedřich; HOFBAUER, Břetislav a PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. 2. vydání. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0030-7.

HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-838-0.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

KAPLÁNEK, Michal. *Animace: studijní text pro přípravu animátorů mládeže*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0565-4.

KÖNIGOVÁ, Marie. *Tvořivost: Techniky a cvičení*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1652-7.

KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-411-3.

LANGMEIER, Josef; KREJČÍKOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*, 2. vydání. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-1284-0.

LHOTOVÁ, Marie Gabriela; PEROUT, Evžen. *Arterapie v souvislostech*. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1272-0.

MAŇÁK, Josef. *Stručný nástin metodiky tvořivé práce ve škole*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-002-6.

PETROVÁ, Alexandra. *Tvořivost v teorii a praxi*. Praha: Vodnář, 1999. ISBN 80-86226-05-0.

POSPÍŠILOVÁ, Helena. *Mládež, hodnoty a volný čas*. Olomouc: Hanex, 2010. ISBN 978-80-7409-036-3.

ROESELOVÁ, Věra. *Námět ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1995. ISBN 80-902267-4-4.

SLAVÍK, Jan. *Současná arteterapie v České republice a v zahraničí = Art therapy today in the Czech Republic and abroad*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2000. ISBN 80-7290-004-8.

TELCOVÁ, Jana. *Úvod do pedagogické psychologie*. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r. s., 2002. ISBN 80-8656-13-X.

ŽÁK, Petr. *Kreativita a její rozvoj*. 2. vydání. Brno: Motiv Press, 2017. ISBN 80-251-0457-5.

Legislativní prameny

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění platném k 31.3.2006.

Elektronické zdroje

ČAS. *Pojmosloví Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)*. Praha: Česká asociace streetwork, 2008. [online]. [cit. 2025-01-11]. Dostupné na WWW: <<https://www.ispepa.cz/docs/pojmoslovi.pdf>>

HAMŘÍK, Zdeněk. *Volný čas dětí a mládeže: zábava, odpočinek a příležitost pro rozvoj*, 2022, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. [on-line]. [cit. 2024-12-12]. 90 s., doi: 10.5507/ftk.22.24461823. Dostupné na WWW: <https://doivup.upol.cz/pdfs/doi/9900/05/5500.pdf>

CHAT GPT. [online]. 2025, [cit. 2025-03-12]. Dostupné na WWW: <<https://chatgpt.com/>>

LEE, Brian. 30 Best Art Activities or Art Project Ideas for Kids. *Splashlean* [online]. 2023, [cit. 2025-04-13]. Dostupné na WWW: <<https://www.splashlearn.com/blog/art-activities-for-kids/>>

KRÁLOVÁ, Monika. Volnočasové aktivity pro děti. Z čeho vybírat? *Rozumiju*. [online]. 2022, [cit. 2025-02-13]. Dostupné na WWW: <<https://rozumiju.cz/magazine-cz/volnocasove-aktivity-pro-deti-z-jakych-muzete-vybirat/>>

MPSV ČR. *Úmluva o právech dítěte a související dokumenty*. Praha: MPSV ČR, 2016. [online]. [cit. 2025-01-14]. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné na WWW: <<https://vlada.gov.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>>

SMITH, Dienne; WRIGHT, Courtney J.; LAKHANI, Ali; ZEEMAN, Heidi. *Art proces: a research tool for acquired brain injury and residential design*. Arts & Health. 9(3): 1-8. August 2017. Dostupné na WWW: <https://www.researchgate.net/publication/318993177_Art_processes_a_research_tool_for_acquired_brain_injury_and_residential_design> Doi:10.1080/17533015.2017.1354899

TOLAROVÁ, Alena. *Spolupráce při výtvarných činnostech v mateřské škole*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická, 2020 [online]. s. 78. Dostupné na WWW: <<https://naos-be.zcu.cz/server/api/core/bitstreams/45c0904d-8c34-4bd9-9da2-49ece13960c2/content>>

ZORMANOVÁ, Lucie. Rozvoj tvořivost u dětí mladšího školního věku. *Národní pedagogický institut České republiky*, 2022. [online]. [cit. 2025-02-25]. Dostupné na WWW: <https://clanky.rvp.cz/clanek/23324/ROZVOJ-TVORIVOSTI-U-DETI-MLADSIHO-SKOLNIHO-VEKU.html>

Seznam zkratk

NZDM nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Seznam příloh

- Příloha I. Vánoční stromeček a ozdoby z bramborových razítek
- Příloha II. Zimní krajina
- Příloha III. Látkový Mikuláš
- Příloha IV. Santova čepice

Přílohy

Příloha I: Vánoční stromeček a ozdoby z bramborových razítek

Obr. 1: Vánoční stromeček a ozdoby z bramborových razítek

Příloha II: Zimní krajina

Obr. 2: Zimní krajina

Příloha III: Látkový Mikuláš

Obr. 3: Látkový Mikuláš

Příloha IV: Santova čepice

Obr. 4: Santova čepice

Abstrakt

BEROUNSKÝ, P. *Výtvarná činnost jako volnočasová aktivita dětí v nepříznivé sociální situaci*. České Budějovice 2025. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Filip Michal, PhD.

Klíčová slova: výtvarná činnost, volný čas, nízkoprahové zařízení, děti, nepříznivá sociální situace, kreativita

Abstrakt

Bakalářská práce se zaměřuje na výtvarnou činnost jako volnočasovou aktivitu dětí v nepříznivé sociální situaci. V teoretické části je definována cílová skupina – děti mladšího školního věku – a popsán jejich vývoj, možnosti trávení volného času a přínosy výtvarné činnosti v kontextu pedagogiky volného času. Práce se dále věnuje problematice nízkoprahových zařízení pro děti a mládež a jejich významu při práci s ohroženými skupinami. V praktické části je popsán konkrétní výtvarně-výchovný projekt realizovaný v NZDM V.I.P. v Českých Budějovicích, který měl za cíl rozvíjet kreativitu, sociální dovednosti a sebedůvěru dětí. Výsledky ukázaly, že výtvarná činnost má pro děti nejen relaxační, ale také terapeutický a rozvojový význam.

Abstract

Artistic activity as a leisure activity of children in an unfavorable social situation

Keywords: art activity, leisure time, low-threshold facility, children, adverse social situation, creativity

Abstract

This bachelor thesis focuses on art activities as a leisure activity for children in adverse social situations. The theoretical part defines the target group – younger school-age children – and describes their development, leisure time possibilities and the benefits of art activities in the context of leisure-time pedagogy. Furthermore, the thesis addresses the issue of low-threshold facilities for children and youth and their importance in working with at-risk groups. The practical part describes a specific art-educational project carried out at the low-threshold centre NZDM V.I.P. in České Budějovice, aimed at developing children's creativity, social skills and self-confidence. The results showed that art activities have not only a relaxing, but also a therapeutic and developmental impact on children.